

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE
DEYİMLER

BAHAR ÖZYAR

İzmir
2021

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE
DEYİMLER

BAHAR ÖZYAR

DANIŞMAN

Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN

İzmir

2021

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Deyimler” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve intihal içermediğini beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

29/07/2021

Bahar ÖZYAR

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih:23/08/2021

Tez Başlığı:

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Deyimler

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 77 sayfalık kısmına ilişkin, 04/06/2021 tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 13'dir**.

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz

Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ☒

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) x

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) □

☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça hariç, ☐ Alıntılar dâhil, ☐ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça dâhil, ☐ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. x	
EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. □	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Bahar Özyar
Öğrenci No : 2017950043
Anabilim Dalı : Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Programı : Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Statüsü : Yüksek Lisans x Doktora □

ÖĞRENCİ

Bahar ÖZYAR
23.08.2021

DANIŞMAN

Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN
23.08.2021

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (□) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 (232) 3018026 veya ali.tas@deu.edu.tr) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Bu yüksek lisans tezi yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi alanına katkı sağlaması dileğiyle oluşturulmuştur. Çalışmamın en başından beri içeriğinin oluşturulmasında; araştırmalarımın yürütülüp geliştirilmesinin her adımında desteğini esirgemeyen fikirleri ile tezimi yönlendiren danışmanım Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN'a, yoğun çalışmalarım ve araştırmalarım sırasında her zaman olduğu gibi manevi desteğini esirgemeyen ve olumlu düşünceleri ile beni teşvik eden eşim Ahmet Burak ÖZYAR ve kızım Ada Doğa ÖZYAR'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç ve Önem.....	3
1.3. Problem Cümlesi.....	3
1.4. Sınırlılıklar	3
1.5. Tanımlar	4
1.6. Kısaltmalar	4
BÖLÜM II.....	5
KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi.....	5
2.1.1. Dil Kavramı.....	5
2.1.2. Kültür Kavramı	6
2.1.2.1. Kültürün Temel Unsurları.....	7
2.1.2.2. Kültürün Sınıflandırılması	8
2.1.2.3. Somut Olmayan Kültürel Miras	10
2.1.3. Kültür Aktarımında Dilin Yeri.....	11
2.1.4. Yabancı Dil Öğretimi.....	12
2.1.5. Yabancı Dil Öğretiminde Temel Beceriler	13
2.1.6. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi.....	16
2.1.6.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Kökleri	16
2.1.6.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Temel Beceriler	17

2.1.6.3. <i>Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı</i>	19
2.1.6.4. <i>Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Araçları</i>	19
2.1.7. <i>Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimine İlişkin Yapılan Araştırmalar</i>	20
2.2. <i>Deyimler</i>	21
2.2.1. <i>Deyim Kavramı</i>	21
2.2.2. <i>Deyimlerin Diğer Kelime Gruplarıyla İlişkisi</i>	23
2.2.2.1. <i>Deyimler ve Birleşik Kelimeler</i>	24
2.2.2.2. <i>Deyimler ve Terimler</i>	25
2.2.2.3. <i>Deyimler ve Argo</i>	25
2.2.2.4. <i>Deyimler ve Dua – Beddua</i>	26
2.2.3. <i>Deyimlerde Söz Sanatları</i>	26
2.2.3.1. <i>Deyimlerde Aktarma (İstiare)</i>	27
2.2.3.2. <i>Benzetme (Teşbih)</i>	28
2.2.3.3. <i>Telmih (Alüzyon)</i>	28
2.2.4. <i>Yabancı Dillerdeki Türkçe ile Ortak Deyimler</i>	28
2.2.4.1. <i>Türkçe ve Farsçadaki Ortak Deyimler</i>	29
2.2.4.2. <i>Türkçe ve Arapçadaki Ortak Deyimler</i>	30
2.2.4.3. <i>Türkçe ve Rusçadaki Ortak Deyimler</i>	30
2.2.4.4. <i>Türkçe ve Boşnakçadaki Ortak Deyimler</i>	31
2.2.4.5. <i>Türkiye Türkçesi ve Balkan Türklerinde Ortak Deyimlerin Kullanımı</i>	32
2.2.5. <i>Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Deyimlerle İlgili Yapılan Araştırmalar</i>	34
BÖLÜM III	37
YÖNTEM.....	37
3.1. <i>Araştırmanın Amacı</i>	37

3.2. Araştırmanın Yöntemi.....	37
3.3. Veri Seti	37
BÖLÜM IV	38
BULGULAR.....	38
3.1. Yabancılar İçin Türkçe Setlerindeki Benzersiz Deyimlerin Dağılımı	38
3.2. Yedi İklim Setindeki Deyimler	38
3.3. İstanbul Setindeki Deyimler.....	44
3.4. Tüm Deyimlere İlişkin Değerlendirme	47
3.5. Deyim Öğretim Stratejileri.....	48
BÖLÜM V	53
SONUÇ	53
KAYNAKÇA.....	56
EKLER.....	64
Ek 1. Setlerdeki Tüm Deyimler	64

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Anlama Becerileri.....	14
Tablo 2: Konuşma Becerileri	15
Tablo 3: Yazma Becerileri	16
Tablo 4: Türkçe ve Farsçadaki Ortak Deyimler.....	29
Tablo 5: Türkçe ve Arapçadaki Ortak Deyimler.....	30
Tablo 6: Türkçe ve Rusçadaki Ortak Deyimler	31
Tablo 7: Türkçe ve Boşnakçadaki Ortak Deyimlerden Örnekler.....	32
Tablo 8: Türkiye Türkçesi ve Balkanlarda Ortak Olan Deyimler.....	33
Tablo 9: Yabancılar İçin Türkçe Setlerindeki Benzersiz Deyimlerin Dağılımı....	38
Tablo 10: Yedi İklim Setinde Yer Alan Deyimlerin Temaları	39
Tablo 11: Yedi İklim Seti – A1 Seviye Deyimler ve Temaları.....	39
Tablo 12: Yedi İklim Seti – A2 Seviye Deyimler ve Temaları.....	40
Tablo 13: Yedi İklim Seti – B1 Seviye Deyimler ve Temaları.....	41
Tablo 14: Yedi İklim Seti – B2 Seviye Deyimler ve Temaları.....	42
Tablo 15: Yedi İklim Seti – C1 Seviye Deyimler ve Temaları.....	43
Tablo 16: Yedi İklim Seti – C2 Seviye Deyimler ve Temaları.....	44
Tablo 17: İstanbul Setinde Yer Alan Deyimlerin Temaları	44
Tablo 18: İstanbul Seti – A1 ve A2 Seviye Deyimler.....	45
Tablo 19: İstanbul Seti – B1 Seviye Deyimler ve Temaları	45
Tablo 20: İstanbul Seti –B2 Seviye Deyimler ve Temaları	46
Tablo 21: İstanbul Seti – C1 Seviye Deyimler ve Temaları	47
Tablo 22: Tüm Deyimlerin Kategorilerine Göre Dağılımı	48

ÖZET

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DEYİMLER

Dil, belirli kurallar dahilinde duygu ve düşüncelerin aktarımını sağlayan ve gelecek nesiller ile köprü oluşturan canlı bir varlıktır. Dil aracılığı ile insan toplulukları millete dönüşmektedir. Çünkü dil ve kültür, birbiriyle ayrılmaz bağlarla bağlıdır. Dil aracılığı ile yeni nesillere o millete ait kültür aktarılmaktadır. Dil canlı bir varlık olduğundan kültürden de etkilenmektedir. Haliyle dil ve kültür arasında birbirini etkileyen bir etkileşim söz konusudur. Yabancı dil olarak bir dilin öğrenilmesi ile o dilin konuşulduğu milletin de kültürü öğrenilmektedir. Dolayısıyla yabancı dil olarak dil öğretimi, o milletin kültürel öğelerinin yabancılara öğretilmesi anlamını taşımaktadır. Bu kültür aktarımında o milletin kültürü yansıtması bakımından söz varlıklarının önemi büyüktür. Bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde söz varlıklarından olan deyimlerden ne ölçüde faydalandığı incelenmiştir. Bu kapsamda “İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti” ve “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti’nde” yer alan deyimler incelenmiş ve sonrasında kategorileştirilerek çözümlemeye tabi tutulmuştur. Sonuç olarak yabancılar için Türkçe öğretiminde kullanılan bu setlerde yer alan deyimlerin sayıca az olduğu, en çok vücut bölümlerini içeren deyimlere yer verildiği değerlendirilerek ilgili setlerde deyimlere daha fazla yer verilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil, kültür, yabancı dil olarak Türkçe, deyimler.

ABSTRACT

IDIOMS IN TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Language is a living being that conveys feelings and thoughts within certain rules and forms a bridge with future generations. Human communities turn into a nation through language, because language and culture are connected by inseparable bonds. The culture of that nation is transferred to new generations through language. Since language is a living being, it is also affected by culture. Consequently, there is an interaction between language and culture that affects each other. By learning a language as a foreign language, the culture of the nation in which that language is spoken is learned. Therefore, teaching a language as a foreign language means teaching the cultural elements of that nation to foreigners. In this cultural transfer, vocabularies are of great importance in terms of reflecting the culture of that nation. In this study, the extent to which the use of idioms from vocabulary in teaching Turkish as a foreign language is examined. In this context, the idioms in "Istanbul Turkish Teaching Set for Foreigners" and "Yedi İklim Turkish Teaching Set" were analyzed and then subjected to analysis by categorizing. As a result, it was stated that the idioms in these sets used in teaching Turkish for foreigners are few in number, and that idioms containing the body parts are used more, and that idioms should be included more in the related sets.

Keywords: Language, culture, Turkish as a foreign language, idioms.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde sırasıyla, araştırmanın gerekçelerini ortaya koyan problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, problem cümlesi, sınırlılıklar, tanımlar ve kısaltmalar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Bireyler arasında etkileşimi sağlayan dil, sosyal bir varlık olan insanın varlığını sürdürmesini sağlamaktadır. Her ne kadar iletişim denildiğinde jestler ve mimikler de devreye giriyorsa da duygu ve düşüncelerin aktarılabilmesi için dil şarttır. Jestler ve mimikler ile duyguların ifade edilmesi zordur. Dil aracılığı ile insanlar arasında duyguların ve düşüncelerin aktarılması mümkün olmaktadır. Bu da insan topluluklarını millet haline getirmektedir.

Her milletin kendine has bir kültürü bulunmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde her millet, zamanla kendine ait kültürünü geliştirir ve bunu gelecek nesillere aktararak varlığını sürdürür. Kültür, dil aracılığı ile aktarılan duygu ve düşüncelere yön veren bir çatıdır ve insan davranışlarının temellerini oluşturmaktadır.

Kültür çevre, aile, din, politik sistem ve eğitim sistemi gibi birçok unsurdan oluşmaktadır. Kültürün oluşumunda tüm bu unsurların etkisi vardır. Bu unsurlar aracılığı ile oluşturulan kültür, dil aracılığı ile sonraki nesillere aktarılmaktadır. Bizim dilimiz de Türkçedir ve Türkçe, dünyanın köklü milletlerinden olan Türk halkının kullandığı, dünyanın en kadim dillerinden biridir. Zengin söz varlıkları, sanat ve edebiyat eserleri ile Türkçe, yüzyıllardır yeryüzündeki varlığını sürdürmektedir. Tüm lehçeleri ile birlikte düşünüldüğünde yeryüzünde yaklaşık 250 milyon insan Türkçe konuşmaktadır.

Bir dil olarak Türkçe, yeryüzünde 250 milyon insan tarafından konuşulmakla birlikte, yabancı dil olarak da ilgi gören dillerden biridir. Asya ve Avrupa arasındaki köprü konumu nedeniyle özellikle Türkiye Türkçesine yabancı dil olarak ilgi duyulmaktadır. Özellikle Farsça ve Arapça ile olan ortak kelimeler nedeniyle bu dilleri konuşanlar tarafından Türkçeye ilgi gösterilmektedir. Ancak elbette ki yabancı dil öğrenmek isteyenler, Farsça ve Arapça konuşan

lkelerden olan insanlarla sınırlı değildir. Dünyanın dört bir yanından Türkçe öğrenmek isteyenler, ülkemizde dil kurslarına yazılmakta ve Türkçe ğretim materyalleri kullanarak Türkçelerini geliştirmeye çalışmaktadır.

Yabancı dil olarak Türkçe ğrenme sürecinde, diğer tüm yabancı dillerin ğretiminde olduğu gibi öğrencilerin hedefinin ne olduğu önem taşıtmaktadır. Türkiye'ye yerleşmek, Türkiye'de eğitim görmek, Türkçe yazılmış eserleri Türkçe olarak okuyabilmek, akademik ihtiyaçlar doğrultusunda Türkçe öğrenmek ya da küçük yaş gruplarına öğretmek gibi amaçlar doğrultusunda Türkçe öğrenmek hedeflenebilmektedir. Ancak hedef ne olursa olsun vazgeçilmez olan konu sözcük öğretimidir. Sözcükler aracılığı ile duygu ve düşünceler ifade edildiğinden, öncelikle sözcükler öğretilmekte, sonrasında ise sözcükleri sıralayarak cümle kurmak öğretilmektedir.

Yabancı dil öğreniminin en zor konularından biri şüphesiz deyimlerdir. Deyimler hem soyut nitelik taşıdıklarından hem de deyimi oluşturan kelimeler gerçek anlamıyla değil başka bir anlama gelecek şekilde kullanıldığından, yabancılar için zorlu bir öğrenme konusu olmaktadır. Çoğu zaman da birleşik kelimeler, terimler, argo, dua ve beddua gibi diğer söz varlıkları ile karıştırılmaktadır. Deyimlerde ayrıca insana özgü durumlar doğaya, doğaya özgü durumlar insana, doğadaki nesneler arasında ya da duyular arasında bir anlam aktarması yapılmaktadır. Bu nedenle de yabancı dil ğrencilerinin zorlandığı konuların başında gelmektedir.

Yabancı dil ğretiminde uygulanabilecek yöntemlerden biri, hedef dil ile ana dil arasındaki benzerliklerden yola çıkmaktır. Bu sayede yabancı dil öğrencileri, kendi dilleri ile bir yakınlık oluşturacak ve böylece daha kolay bir şekilde hedef dili öğrenecektir. Bu benzerlikler kelimelerde görülebileceği gibi somut olmayan kültürel miras olarak kabul edilen atasözleri ve deyimlerde de görülebilmektedir. Herhangi bir dildeki herhangi bir deyim, kimi zaman birebir aynı şekilde kimi zaman da başka bir şekilde ancak aynı anlama gelecek şekilde oluşturulabilmektedir. Bu bağlamda Türkçedeki deyimlerle öğrencinin anadilindeki deyimler arasındaki benzerlikten yola çıkarak deyimler ğretilabilir. Bu benzerlik, etkileşim içerisinde olan toplumların dilleri arasında olabileceği gibi, artık evrensel niteliğe bürünmüş deyimlerde de görülebilmektedir. Örneğin Türkiye'nin coğrafi konumu ve 600 yıllık Osmanlı geçmişi nedeniyle Türkçe ile Balkan dilleri, Arapça ve Farsça arasında ortak birçok kelime ve deyim bulunmaktadır.

Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı (CERF) uyarınca 6 kademedan oluşan dil öğretiminde son iki kademe olan C1 ve C2 seviyelerine ulaşıldığında ise hedef dilin söz sanatlarının da kullanılabilmesi söz konusudur. Bu noktada deyimler ve atasözlerinin öğretimi ve öğrenimi için materyallerden sıklıkla yararlanılmaktadır. Yabancı dil öğretiminde temel materyal ise şüphesiz kitaplardır. Atasözleri ve deyimlerin öğretilmesi için özellikle C seviyesindeki kitaplarda bu söz varlıklarına yer verilmektedir.

1.2. Amaç ve Önem

Bu bağlamda bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde deyimlerin yerini belirlemek üzere kaynak kitaplardaki deyimlerin varlığının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti'nin C1 düzeyine kadar, Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'nin ise C2 düzeyine kadar olan kitaplar taranarak kaynak kitaptaki deyimlerin ne şekilde yer aldığı incelenecektir. Böylece yabancıların Türkçe öğretiminde karşılaştıkları deyimlerin neler olduğu tespit edilecek ve bunları öğretebilmek için uygulanabilecek stratejiler geliştirilebilecektir.

1.3. Problem Cümlesi

Çalışmanın temel problemi, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen yabancıların ders kitabı ve alıştırma kitaplarında hangi deyimlerle karşılaştığının belirlenmesidir. Ayrıca ek olarak ders kitabı ve alıştırma kitabında yer alan deyimlerin hangi temalarda yoğunlaştığı da incelenmiştir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma, yabancılar için Türkçe öğretiminde en sık kullanılan iki set olan “İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı”, “İstanbul Yabancılar için Türkçe Çalışma Kitabı”, “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti Ders Kitabı” ve “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti Çalışma Kitabı” ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Deyim: İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.

1.6. Kısaltmalar

CERF: Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı (The Common European Framework)

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization)

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi

Bu kısımda öncelikle dil ve kültür kavramları ele alınmış, sonrasında ise kültür aktarımında dilin yerine değinilmiştir. Ardından genel olarak yabancı dil öğretimi ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi konularına yer verilerek bölüm tamamlanmıştır.

2.1.1. Dil Kavramı

Dil, Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğünde *“insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban”* olarak tanımlanmıştır. Tanımdan da görüldüğü üzere dil, bireylerin iletişimde kullandıkları kelime ve işaret gibi araçları ifade etmektedir.

Dil, bireyler arasındaki anlaşmayı sağlayan doğal bir vasıta ve canlı bir varlıktır. Her dilin kendine has kuralları bulunmaktadır ve bu kurallar doğrultusunda gelişimini sürdürmektedir. Yeryüzündeki her milletin kendine ait bir dili bulunmaktadır ve kuşaklar arasında köprü vazifesi görmektedir (Doğan, 2012).

Sosyal bir varlık olan insan, dil ile varlığını sürdürmektedir. Sosyal hayata katılımda bir araç görevi gören dil, birey ve toplum arasındaki etkileşimi sağlamakta, aynı zamanda toplumların varlıklarını sürdürmesinde de etkili olmaktadır. Toplumsal varlığın devamlılığında etkili olan inanç, tutum ve değerlerin toplumu oluşturan bireyler arasında etkileşimini sağlamaktadır (Lembet, 2012).

Her ne kadar iletişim kurabilmek için jest ve mimiklerden ve işaretlerden faydalanmak mümkünse de bu gibi işaretler duygu ve düşüncelerin aktarımında her zaman yeterli olmamaktadır. Bu nedenle de duygu ve düşüncelerin sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için sese ihtiyaç vardır. Dil, insanların meramını dile getirirken kullandıkları sesli işaretlerden oluşmaktadır (Avcı & Küçük, 2017).

Dil, insan topluluklarını millet yapan unsurların başında gelmektedir. Bir insan topluluğunun millet niteliğini alabilmesi için her şeyden önce o millete özgü bir dilin varlığı gereklidir. Dil, bir milleti bir arada tutan harç niteliği taşımaktadır. İnsan topluluklarının ortak hazinesi, onların iç dünyasını dışarı yansıtan bir aynadır (Arıcı, 2019).

İnsanların düşünce geliştirmelerinde temel aktör şüphesiz dildir. İnsanlar, dille düşünür, dille kavrar, dille düşüncelerini aktarır, dille düşüncelerini uygulamaya döker ve dille kendilerini ifade ederler. Dil, bireylerin duygu ve düşüncelerini seslendirmeden önce şekillendirmelerini sağlayan araçtır. Bireylerin dil ile ilgili becerileri ve kullandıkları kelime sayısı, onların duygu ve düşüncelerinin şekillenmesinde önemli bir faktördür. Dil ile ilgili becerileri yetersiz olan bireyler, zamanla kendilerini ifade etmek konusunda sıkıntıya düşmektedir (Küzeci, 2018).

2.1.2. Kültür Kavramı

Kelime olarak kökeni Latince “ekip biçme” anlamındaki “colorel” kelimesine kadar uzanan kültür, disiplinler arası bir kavramdır. Kültür, bitki ve hayvanların yetiştirilmesi gibi somut bir anlam da içermekle birlikte, kültür denildiğinde zihinde ilk canlanan soyut kavramlardır. Bu yönüyle kültür kavramını açıklamaya çalışırken, tek bir noktadan değil, farklı açılardan ele almak gereklidir.

Kültürün ne olduğu konusunda üzerinde görüş birliğine varılmış, tek bir tanım bulmak zordur. Çünkü kültür pek çok bilimsel araştırma disiplinine konu olmuş ve bunun sonucunda da kültür ile ilgili pek çok farklı yaklaşım ve tanımlar ortaya çıkmıştır. En genel ifade şekliyle kültür, toplumların inanç, rol, davranış, değer yargıları, örf ve geleneklerinin anlamlı bir bütünüdür (Oğuz, 2011).

Kültür, insan davranışının ana zeminini meydana getiren ve bireylerin tutumlarını bir şekilde tahmin edilebilir kılan değerlerin tümüdür. Bireyleri ortak bir amaç etrafında tuttuğu gibi, genel olarak benimsenmiş kurum ve kuralların da muhafaza edildiği bir değerler topluluğudur (Çarıkçı & Koyuncu, 2010).

Bireyi tanımlamak için kullanılan birçok kavram vardır ve bu kavramlardan biri de kültürdür. Evrensel ve şahsa münhasır özellikler dışındaki davranış, değer, inanç gibi

özellikler hakkında konuşulurken kültür kavramına başvurulur. Bu bağlamda her birey dil, tarih, sınıf, cinsiyet, din, milliyet gibi kendine özgü faktörler tarafından belirlenen kültüre sahip bir ya da daha fazla gruba üyedir. Kültür, bir insan topluluğunun yaşam biçimini ifade eden, paylaşan, aktaran, dili, giyimi ve ritüelleri kapsayan bir kavramdır (Arslantaş, 2008).

Kültür sosyal yaşamdaki inanç, bilgi ve sanat gibi unsurların tamamını içeren betimleyici bir kavram olduğu gibi, aynı zamanda nesilden nesle aktarılan bir mirastır. Kültür hakkında toplumun yaşam tarzı ya da davranışlarını şekillendiren ortak kurallar ya da değerler bütünü olarak tanımlayan normatif tanımlamalar yapmak mümkün olduğu kadar, sosyal gruplar arasındaki güç, hiyerarşi ve otorite ilişkisini ortaya koymaya yönelik tanımlamalar yapmak da mümkündür. Öte yandan kişilerin ya da grupların karşılaştığı sosyal sorunların çözümünde kullanılan araçlar olarak da görülebilir (Oğuz, 2013). Görüldüğü üzere kültür kavramı için kavrama nereden yaklaşıldığına göre farklı tanımlamalar yapmak mümkündür.

Kültür, bireylere kim olduğu, nereye ait olduğu, nerede nasıl davranması ve yapması gerektiğine ilişkin duygu ve düşüncelerine yön veren bir kavramdır. Dolayısıyla insan davranışlarını, tutumunu, çalışmasını, üretkenliğini ve eylemlerini de etkilemektedir. Kültür ile ilgili, kaynağına, görünüşüne, egemenlik alanına, kültürü kanıtlayan araca, iş görüşüne ve daha birçok göreliliğe göre tanımlamalar yapılabilir. Ancak ortak paydaları şudur ki, bireysel ve toplumsal kimliğin göstergesi olarak temel kaynağı insan olan, değişip gelişen, kimi zaman yok olan öğeleri barındıran organik bir varlıktır (Çetintaş, 2016).

2.1.2.1. Kültürün Temel Unsurları

Kültür, birçok unsurun bileşiminden oluşan bütünsel bir kavramdır. Kültür, ekolojik ve fiziksel çevre, aile, din, politik sistem ve eğitim sisteminden oluşmaktadır (Yeşil, 2015):

Ekolojik ve Fiziksel Çevre: Fiziksel şartlar ve çevre, bir topluluğun kültürel gelişiminde önem taşımaktadır. Örneğin zor fiziksel koşullar altında yaşayan insanlar, toplumsal açıdan daha girişken ve dayanıklı olurken, rahat koşullarda yaşayan insanlar ise daha güçsüz ve daha pasif bir kişilik geliştirebilir. Dolayısıyla çevresel koşullar, kültürün gelişiminde etkili olmaktadır.

Aile: Toplumların en küçük yapı taşı ailedir. Aile içerisinde edinilen her türlü davranış, ileride bireylerin toplum yaşantısında nasıl davranacağını şekillendirmektedir. Haliyle kültür aktarımı ailede başlamaktadır.

Din: Toplum içerisinde kabul gören ya da kabul görmeyen davranışların kabul görmesinde ya da kabul görmemesinde güçlü bir belirleyici dindir. Dini kurallar, toplum içerisinde nasıl yaşanacağı ve nasıl davranılacağını belirlemektedir. Bu kurallar, kültürün bir parçasıdır.

Politik Sistem: Politik sistem hem toplumun kültürünü oluşturmakta hem de toplumsal kültür tarafından inşa edilmektedir. Politik sistemin yapısı toplumsal kültürü etkiler. Örneğin demokrasinin hâkim olduğu sistemlerde güç ve sorumlulukların paylaşımı normal karşılanırken, baskıcı rejimlerde aksine tüm gücün ve yetkinin tek bir kişide toplanması gerektiği normal karşılanır.

Eğitim Sistemi: Eğitim sistemi, kültür oluşumunda etkili olmaktadır. Eğitim sisteminin nasıl olacağına ilişkin değer, tutum ve politikalar, kültürün oluşumuna katkı sağlamaktadır. Eğitim sistemi uzun vadeli olarak toplumlara şekillendirmenin bir aracı olduğundan, farklı eğitim sistemleri farklı insan modelleri yaratacaktır. Muhafazakâr ya da seküler bir toplum ve kültür yapısı inşa etmek için eğitim sistemi bir araç olarak kullanılmaktadır.

2.1.2.2. Kültürün Sınıflandırılması

Kültürü genel olarak yaygınlığına göre “Genel Kültür – Alt Kültür”, hâkim kültür ile uyumsuz nitelikteki “Karşıt Kültür” ve varlık şekline göre “Maddi (Somut) Kültür – Manevi (Soyut) Kültür” olarak sınıflandırmak mümkündür:

Genel Kültür – Alt Kültür: Kültürü yaygınlık durumuna göre genel ve alt kültür şeklinde ifade etmek mümkündür. Buradaki temel kriter kültürün etkilediği toplumsal kesimlerin yaygınlığıdır. Genel kültür olgusu, belli bir topluluğun veya ülkenin bünyesinde temel faaliyetlerini devam ettiren sosyal grupta sürdürülen ve belli bir coğrafyada hâkim olan değerler bütünüdür. Burada kültürün toplumdaki hakimlik durumu ve değerler bütününe ağırlığı esas alınmaktadır. Toplumun geneline yön vermesi temel olarak değerlendirilmiştir (Dönmezer, 2014) .

Alt kültür ise toplumdaki belli kesimlerin benimsediği, genel değerlerin dışında kalmasa bile onların hiyerarşisinde daha geride kalan bir olgudur. Yaş, cinsiyet, etnisite, din ve sosyal tabakaların benimsediği kültürel unsurlar genelde alt kültür olarak ifade edilmektedir. Tüm alt kültürler kendilerini hâkim ya da genel kültürün bir paydası olarak değerlendirmektedirler. Bu nedenle hem alt kültürler arası hem de genel kültür ile bir çatışma söz konusu değildir (Koca, 2010, 90). Bir çatışma veya özerklik isteği genelde hâkim kültürdeki bir meşruiyet eksikliği veya baskı durumlarında ortaya çıkmaktadır (Koca, 2010).

Çoğu alt kültür toplumun geneli ile uyumlu bir kültür yapısı benimsemektedir. Bu nedenle karşıt kültür olgusu ile karıştırılmamasına özen gösterilmektedir. Eğer hâkim kültür ile asgari bir uyum varsa burada alt kültür yapısından söz edilebilir. Alt kültür çalışmalarında genelde onların varlıklarını sürdürmesi ilişkilerin sıklığı ve gevşekliğine bağlanmaktadır.

Karşıt Kültür: Genel, yani hâkim kültür ile alt kültür arasında asgari ölçülerde bir uyum söz konusudur. Bu uzlaşma durumu karşıt kültür de yoktur. Adından da anlaşılacağı üzere kendi argümanları, davranışları ve düşünce biçimleri hâkim kültür ile uzlaşmayan yapılar karşıt kültür adıyla değerlendirilmektedir. Bu bağlamda karşıt kültür, toplumun genelinde hâkim durumdaki ve çoğunluk tarafından paylaşılan değer ve tutumların bütününe veya bir kısmını reddeden ve ona karşı koyan kültür biçimidir. Burada hâkim kültürün sembolleri, değerleri ve davranış biçimlerini açık şekilde reddetme durumu söz konusudur (Eroğlu, 2016).

Maddi Kültür – Manevi Kültür: Maddi kavramından kasıt genelde insanlar tarafından yapılmış veya oluşturulmuş şeyleri ifade etmektedir. İnsan ürünü olan yollar, araçlar, binalar, sanat çalışmaları gibi unsurların tümü maddi varlıklar olarak kabul edilmektedir. Manevi kültür de yine insanlar tarafından sunulmuş olmasına rağmen maddi bir değeri yoktur. Manevi kültür olarak din, eğitim, adetler, ahlak kavramları örnek olarak verilebilir.

Genel anlamda maddi kültür değişimlerden daha çabuk etkilenir ve yeniliğe daha açıktır. Manevi kültürün değişimi ise daha yavaş seyretmekte hatta bazı durumlarda somut değişimin gözlemlenmesi uzun yıllar alabilmektedir. Manevi kültür toplumun ruhsal yapısını desteklemeye veya beslemeye yönelik olmalıdır. Her türlü inanç, bilgi, tutum, düşünce yapısı, dil kullanımı ve görenek manevi kültür yapısı içinde değerlendirilmektedir (Dönmezer, 2014).

2.1.2.3. Somut Olmayan Kültürel Miras

Kültürün sınıflandırmaları içerisinde yer alan maddi (somut) kültür ile manevi (soyut) kültür, kültürün en kabul gören sınıflandırmasıdır. Bir toplumun sahip olduğu bina, araç-gereç ve giysiler gibi gözle görülebilen somut varlıkları, maddi kültürü oluştururken, toplumun inançları, gelenekleri, tarihi değerleri, işçilik, mâni, şarkı, türkü ve düşünce biçimi gibi soyut varlıkları ise manevi kültürü oluşturmaktadır.

Her ne kadar somut kelimesinin karşıtı olarak soyut kelimesi varsa da UNESCO tarafından 2003 yılında kabul edilen “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”, somut kelimesinin karşıtı olarak “soyut” kelimesini değil, “somut olmayan” kelimesini kullanmaktadır. Bu nedenle “soyut” ile “somut olmayan” kelimesi, kültürel anlamda aynı şeyi ifade etmemektedir (Türker & Çelik, 2012).

UNESCO’ya göre “Somut Olmayan Kültürel Miras”, toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlardır”. Somut olmayan kültürel miras, toplulukların çevreleriyle, doğayla ve tarihiyle etkileşimi ile birlikte devamlı olarak yeniden yaratılmaktadır. Bu da toplumların kimliğini ve devamlılık duygusunu ortaya çıkarmaktadır (Çapar & Yenipınar, 2016).

Sözleşme’nin korumayı amaçladığı somut olmayan kültürel miras, sözlü gelenekleri, gösteri sanatlarını, toplumsal uygulamaları, ritüelleri ve şöenleri ve el sanatlarını kapsamaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın bir sözleşme ile korunması, ihtiyacı, hız kazanan küreselleşme nedeniyle ortaya çıkmıştır. Önceden bir toplumun içinde kendi kendine ortaya çıkan ve nesilden nesle aktarılan masalların, efsanelerin, kültürel değer yargılarının, inanışların ve yeme içme ve giyim şekillerinin, küreselleşmenin getirdiği tek tipleşme ile birlikte sonraki nesillere aktarım mekanizmasında kesintiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu nedenle de her ülkenin kendi kültürel mirasını korumasını ve gelecek kuşaklara aktarmasını önceliklendiren bir sözleşme ile somut olmayan kültürel varlıkların korunması amaçlanmaktadır (Çelepi, 2016).

2.1.3. Kültür Aktarımında Dilin Yeri

Dil ve kültür, birbirinden ayrılmaz iki unsurdur. Her ne kadar her iki kavram da soyut olsa da dil ve kültür arasındaki ilişkiyi beden ile kan arasındaki ilişkiye benzeterek somutlaştırmak mümkündür. Nasıl ki kan olmadan beden varlığını s rd remezse, dil olmadan kültür aktarımı da sağlanamayacağından kültürün varlığı da son bulacaktır.

Dil ve kültür birbiriyle iç içe geçmiş kavramlardır. Kültürde var olup dilde karşılığı olmayan ya da dilde var olup kültürde karşılığı olmayan herhangi bir unsur yoktur. Kültürel ögelerin ifade aracı olan dilin gelişimi yine kültüre bağlıdır. Kültürel gelişim ile dilin gelişimi birlikte gerçekleşmektedir. Çünkü dil, kültürün aktarımında temel taşıyıcı görevi görmektedir ( nveren-Kapanzade, 2018).

Doğum anında bebeklerin konuşma becerileri ve herhangi bir dili yoktur. Doğumu takip eden 2-2,5 yıl sonra konuşma yetisi kazanılmakta ve dil öğrenilmeye başlanmaktadır. Dil öğrenirken, yalnızca dilin kuralları, kelimeleri ve okuma yazma becerileri kazanılmamakta, bütün olarak kültür de öğrenilmektedir. Bir dili öğrenmek, o dili kullananların kültürel düşünce biçimlerini de öğrenmek anlamına gelmektedir. Dolayısıyla insanın kendi anadilini öğrenmesi, aslında  yesi olduğu milletin kültürünü öğrenmesinden başka bir şey değildir.

Tarih boyunca her millet, sahip olduğu dilinin sunduğu imkanlardan faydalanarak ve dili kullanarak varlıklarını ve benliklerini sürdürmüştür. Toplum hayatı, dini hayat, edebiyat, tarih, bilim ve eğitim gibi kültürün her parçası, dilin etkilerini taşımaktadır. Aynı şekilde dil de bu unsurlardan etkilenererek gelişim gösterir (Arıcı, Sallabaş, & Yorgancı, 2019).

Toplumların edebiyatı, sanatı, felsefesi, düşünceleri, töreleri ve gelenekleri dil ile doğrudan ilişki içerisindedir. T re ve geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarımı ancak dil ile mümkündür. Maddi ve manevi değerlerin bütünü olan kültürün öğretilmesi ve nesilden nesle aktarılmasında başlıca araç dildir. İnsanlar, parçası oldukları topluma ait kültürün kelimeleri ve kavramları ile kendilerini ifade ettiğinden, dilde yer alan her kavram ve kelimenin kültürel bir geçmişi vardır. Bu nedenle de yabancı dil öğretirken, öğretilen dilin toplumsal yapısını ve sosyal değerlerini de dikkate almak gereklidir.

2.1.4. Yabancı Dil Öğretimi

Her dilin kendine özgü dokusu ve kültürel altyapısı bulunduğundan yabancı dil öğrenimi bireylerin ufkunun genişlemesini sağlayan en önemli unsurların başında gelmektedir. Yabancı dil öğrenimi, günümüzün küreselleşen dünyasında olmazsa olmaz bir nitelik taşımaktadır. Bunun yanında yabancı dil öğretimi de çok boyutlu bir kavramdır. Çünkü devletler, ekonomik, siyasi ve kültürel nedenlerle kendi dillerinin başkaları tarafından da öğrenilip konuşulmasını istemektedir.

Yabancı dil öğretimi, belli kurallar ve kaideler çerçevesinde verilirse verimli olmaktadır. Önceden planlanmaksızın ve hangi amaçla öğrenmek istendiği bilinmeyen, amacı ve yöntemi belirlenmemiş, içeriği düzenlenmemiş bir yabancı dil eğitiminin başarılı olması olası değildir. Dolayısıyla yabancı dil öğretimi, dört temel beceriyi geliştirmeyi, öğretim tekniklerini önceden planlamayı, basitten karmaşığa doğru bir yol izlemeyi, görsel ve işitsel araçları kullanmayı, günlük yaşamda kullanılabilecek bilgileri aktarmayı, bireysel farklılıkları dikkate almayı ve motive etmeyi içermek durumundadır (Yılmaz & Dilidüzgün, 2019).

Yabancı dil öğretiminde başarı, büyük ölçüde hangi tekniklerin, ilke ve yöntemlerin kullanılacağı ile doğrudan ilişkilidir. Yabancı dil öğretiminde öncelikle gündelik yaşantıda kullanılacak basit kalıplar öğretilmeli ve öğrenen kişinin yabancı dili öğrenme amacına uygun bir şekilde ilerlemelidir.

Yabancı dil öğretiminde doğal yaklaşım, tüm dil yaklaşımı, bilişsel yaklaşım, iletişimsel yaklaşım ve kültürler arası iletişim odaklı yaklaşım olmak üzere beş farklı yaklaşım söz konusudur (Nurlu, 2019):

Doğal Yaklaşım: Yabancı dil öğreniminin çocukların kendi anadillerini öğrenmeleri gibi olması gerektiğini savunan yaklaşımdır. Bu yaklaşım, herhangi bir yazılı kaynağa başvurmaksızın yabancı dili yalnızca konuşarak ve duyarak öğretmeyi amaçlamaktadır.

Tüm Dil Yaklaşımı: Dil öğretiminin, sosyal ve etkin katılımlı, işbirliğine dayanması gerektiğini savunan yaklaşımdır. Dil, dili kullanmaya ihtiyaç duyarak ve kullanarak öğrenilir. Dil bağlam ve durum içerisinde öğrenilir. Dolayısıyla bu yaklaşım, yabancı dil öğretiminde materyallerden çok ortamın önemli olduğunu savunmaktadır.

Bilişsel Yaklaşım: Bu yaklaşım, dilin bir alışkanlık şeklinde değil bilinçli olarak kurallarının öğrenilmesi gerektiğini savunmaktadır. Yaklaşımında telaffuz çalışmasına gerek yoktur, ancak özellikle duyduğunu anlama becerisine önem verilmektedir. Dil bilgisi kuralları, tümevarım ve tümdengelim yoluyla öğretilmelidir. Bu yaklaşımda dört temel beceri, sırayla değil eşit önem verilerek aynı anda geliştirilmelidir.

İletişimsel Yaklaşım: İletişimde dilin önemli olduğu düşüncesinden hareketle sadece dil kalıplarını öğretmeyi değil, aynı zamanda bu kalıpların nerede, ne zaman ve hangi durumlarda kullanılacağını da öğretmeyi içermektedir. Yaklaşımında öğrencinin ihtiyaçları gözetilir. Dili kullanacak olan öğrencinin o dili nerede ve nasıl kullanacağına göre sınıfa yönelik değil ihtiyaçlarına yönelik olarak öğretim yapılmaktadır.

Kültürlerarası İletişim Odaklı Yaklaşım: Yabancı dil öğretiminin yeni düşünce yaşam alışkanlıklarının kazanıldığı bir süreç olduğu düşüncesinden hareketle yabancı dil öğrenmek isteyen öğrencilerin kendi kültürleriyle yabancı kültür arasında bağlantı kurmasını sağlamaya yönelik yaklaşımdır.

2.1.5. Yabancı Dil Öğretiminde Temel Beceriler

Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı (CEFR), dil öğretimi için uluslararası çapta bir standart sağlayabilmek adına tüm dillerde üç temel beceriyi (anlama (dinleme ve okuma), konuşma (konuşmaya katılma, bağlantılı konuşma) ve yazma) 6 farklı düzeyde kategorize etmektedir. Bu 6 farklı düzey, Temel Dil Kullanımı (A1-A2), Bağımsız Dil Kullanımı (B1-B2) ve Yetkin Dil Kullanımı (C1-C2) olarak sınıflandırılmaktadır. Her düzeyde yapılabilecekler, her üç temel beceri için de oluşturulmuştur. CEFR’de belirlendiği şekliyle konuşma, anlama ve yazma becerileri Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3’te görülmektedir:

Tablo 1

Anlama becerileri

Dinleme	
A1	Benimle ya da ailemle ilgili veya benim çevremde dolaşan somut şeyleri bildiğim sözcüklerle çok basit tümcelerle ve ancak yavaş yavaş ve tane tane konuşulduğunda anlayabilirim.
A2	Tek tek tümceleri ve günlük yaşamda en çok kullanılan sözcükleri, eğer benim için, örneğin, kişi ve aile, alışveriş yapma, iş, yakın çevre üzerine ve benzeri gibi önemli şeylerle ilgili ise anlayabilirim. Kısa, açık ve basit mesajları ve duyuruları anlayabilirim.
B1	Anlaşılır ve ölçünlü dil kullanıldığında ve iş, okul, boş zaman etkinlikleri ve benzeri gibi bilinen şeyler söz konusu olduğunda, konuşmanın ana noktasını anlayabilirim. Eğer oldukça yavaş ve açık konuşulursa güncel olaylar, benim mesleğim ve ilgi alanlarımla ilintili radyo ve televizyon yayınlarından temel bilgileri anlayabilirim.
B2	Bildiğim bir konuda uzun konuşma metinlerini ve sunumları, hatta işlenen konudaki karmaşık gerekçelendirmeleri anlayabilirim. Televizyonda çoğu haber yayınlarını ve güncel söyleşileri anlayabilirim. Ölçünlü dil konuşulduğunda çoğu filmi anlayabilirim.
C1	Uzun konuşmaları, açıkça yapılandırılmamış ve ilişkiler açıkça belirtilmemiş olsa bile takip edebilirim. Televizyon yayınlarını ve filmleri fazla zorluk çekmeden anlayabilirim.
C2	İster canlı ister medyada konuşulan dili, hatta hızlı konuşulsa bile, anlamakta hiçbir zorluk çekmem. Sadece farklı konuşma türüne/aksana alışabilmem için biraz zamana ihtiyacım olabilir.
Okuma	
A1	Örneğin, tabelalarda, afişlerde ya da kataloglarda yer alan bildiğim adları, sözcükleri tek tek ve çok basit tümceleri anlayabilirim.
A2	Çok kısa, basit metinleri okuyabilirim. Günlük yaşamla ilgili; ilan, prospektüs (tanıtım), yemek listesi, seyahat tarifi gibi metinleri, somut, önceden tahmin edilebilen bilgileri bulabilirim ve kısa, basit, kişisel mektupları anlayabilirim.
B1	İçlerinde her şeyden önce güncel yaşam ya da meslek dili geçen metinleri anlayabilirim. İçlerinde olaylardan, duygulardan, isteklerden söz edilen özel mektupları anlayabilirim.
B2	Yazanların belirli bir tutum ve belirli bir konum izledikleri günümüz sorunlarıyla ilgili makale ve raporları okuyabilir ve anlayabilirim. Çağdaş yazınsal düzyazı metinlerini anlayabilirim.
C1	Uzun ve karmaşık, somut ya da yazınsal metinleri anlayabilir, kullanılan üslup farklılıklarını algılar ve ilgi alanım içinde olmasalar bile herhangi bir uzmanlık alanına giren makale ve uzun teknik bilgileri anlayabilirim.
C2	Kullanım kılavuzlarını, uzmanlık makalelerini ve yazınsal yapıtlar gibi soyut, içeriksel ve dilsel açıdan karmaşık hemen hemen her türlü yazılı metni zorluk çekmeden okuyabilirim.

Kaynak: (TELC, 2013).

Tablo 2

Konuşma becerileri

<i>Bir Konuşmaya Katılım</i>	
A1	“Konuşma arkadaşım biraz yavaş ve yineleyerek konuşursa ve demek istediklerimde bana yardımcı olursa kendimi basit bir şekilde ifade edebilirim. İyi bildiğim konularla ilgili basit soruları sorabilir ve soruları yanıtlayabilirim”
A2	“Basit, doğrudan bilgi alışverişini, bildiğim konuları ve etkinlikleri ilgilendiren basit alışlagelmiş durumları ifade edebilirim. Karşılıklı kısa konuşmaya katılabiliyorsam da konuşmayı sürdürebilecek kadar anlayamıyorum.”
B1	“Dilin konuşulduğu ülkeye seyahatimde karşılaştığım çoğu durumun üstesinden gelebilirim. Kişisel, günlük, aile, hobi, meslek ve güncel olaylar gibi konularda önceden hazırlanmaksızın konuşmalara katılabilirim.”
B2	“Anadilde konuşan biriyle anında akıcı şekilde kendimi ifade edebilirim. Görüşlerimi gerekçelendirerek savunabilirim.”
C1	“Dili, toplumsal ve mesleki yaşantımda esnek, etkin ve akıcı şekilde kullanabilirim. Düşüncelerimi tam ve açık şekilde anlatabilir, başkalarından alıntılar yapabilirim.”
C2	“Hiç zorlanmadan her türlü konuşma ve tartışmaya katılabilir, deyimleri ve atasözlerini kullanabilirim. Akıcı bir şekilde konuşur ve ince anlam ayrıntılarını doğru olarak ifade edebilirim.”
<i>Bağlantılı Konuşma</i>	
A1	“Tanıdığım kişileri ve oturduğum yeri betimlemek için basit ve kalıp ifadeleri ve cümleleri kullanabilirim.”
A2	“Kendimi bir dizi tümceyle ve basit araçlarla ailem, evim, eğitim ve meslek hayatım gibi konularda ifade edebilirim.”
B1	“Deneyimlerimi, olayları, umutlarımı ve amaçlarımı betimleyebilirim. Düşüncelerimi ve planlarımı açıklayıp gerekçelendirebilirim.”
B2	“İlgi alanlarımla ilgili konularda açık ve ayrıntılı bir sunuş yapabilirim. Güncel bir soruya ilişkin görüşlerimi açıklayabilirim.”
C1	“Karmaşık durumları ve alt konuları birbirine bağlayabilir, açık ve ayrıntılı bir şekilde ifade edebilirim. Bakış açımı anlatabilirim.”
C2	“Konuları açık, akıcı ve bir üslup içerisinde her duruma uygun olarak anlatabilir ve açıklayabilirim. Dinleyenlerin önemli noktaları ayırt etmelerini ve bunları algılamalarını kolaylaştıracak şekilde konuşmamı mantık çerçevesine oturtabilirim.”

Kaynak: (TELC, 2013).

Tablo 3

Yazma Becerileri

A1	“Örneğin, tatil selamları göndermek için kısa ve basit bir posta kartı yazabilirim; otellerde, adları, adresleri, ulusal kimliği ve benzerlerini formlara işleyebilirim.”
A2	“Kısa, basit notlar, haberler yazabilirim. Örneğin, bir şeye teşekkür etmek için çok basit kişisel bir mektup yazabilirim.”
B1	“İlgi alanımdaki konular üstüne ya da beni kişisel olarak ilgilendiren konularda basit kendi içinde bağlantılı metin yazabilirim. Deneyim ve izlenimlerimi içeren mektup yazabilirim.”
B2	“Beni ilgilendiren çok sayıda konu üzerine açık ve ayrıntılı metinler yazabilirim. Bir yazıda ya da raporda bilgiler verebilir ya da belli bir görüşe yandaş veya karşıt olarak gerekçeler ve karşı gerekçeler ortaya koyabilirim. Olayların ve deneyimlerin kişisel önemlerini vurgulayarak mektup yazabilirim.”
C1	“Kendimi yazılı olarak açık ve iyi yapılandırılmış bir şekilde ifade edebilir ve görüşümü ayrıntılı biçimde anlatabilirim. Karmaşık konularda mektup, kompozisyon ya da rapor yazabilir ve bu esnada benim için önemli olduğunu düşündüğüm konuları ön plana çıkarabilirim. Yazdığım metinlerde belirlediğim okuyucu kitlesine uygun bir üslup seçebilirim.”
C2	“Açık, akıcı bir üslupla seçtiğim amaca uygun metinler yazabilirim. Bir durumu iyi yapılandırılmış bir şekilde anlatan ve böylece okuyucunun önemli noktaları ayırt edip algılamasına yardımcı olacak etkili mektuplar, karmaşık raporlar ya da makaleler yazabilirim. Meslekî metinler ve yazınsal yapıtlar hakkında özet ve eleştiriler yazabilirim.”

Kaynak: (TELC, 2013).

2.1.6. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi

Bu kısımda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin köklerinden başlayarak, temel beceriler, kültür aktarımı ve yabancı dil olarak Türkçe öğretim araçlarına yer verilmiştir .

2.1.6.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Kökleri

Türkçenin hem bir yazı dili hem de bilim ve öğretim dili olarak gelişiminin 8. yüzyıldan itibaren başladığı kabul edilir. Türkçenin ilk yazılı kaynağı olarak kabul edilen Orhun Yazıtları, 8. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Dolayısıyla 8. yüzyıldan itibaren Türkçenin öğrenilen ve öğretilen bir dil olduğu kabul edilebilir.

Bununla birlikte Türkçenin yabancı dil olarak ilk kez ne zaman öğretilmeye başladığı konusu tartışmalıdır. Fakat kesin olan bir şey vardır ki Kaşgarlı Mahmud’un Divânu Lüğâti’t-Türk adlı eseri (1072), Türkçenin ilk sözlüğüdür. Türkçenin, en az dönemin en önemli bilim dili olan Arapça kadar zengin bir dil olduğunu ortaya koymayı amaçlayan Kaşgarlı Mahmud, eserini Türkçeden Arapçaya olacak şekilde kaleme almıştır. Yani Türkçe kelimelerin Arapçadaki karşılıklarını ortaya koymak, Türkçenin Araplar tarafından da öğrenilmesini sağlamak ve Türkçenin Arapça gibi zenginliklerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Dolayısıyla

Divânu Lügâti't-Türk adlı eserin, Türkçenin yabancı dil öğretimi amaçlı kullanılan ilk eseri olduğunu söylemek mümkündür.

Divânu Lügâti't-Türk haricinde “Mukaddimetü'l-Edeb” ve “Hilyetü'l-İnsan ve Heybetü'l-Lisan” adlı eserler de Farsça, Türkçe ve Moğolca kelimeleri barındırması bakımından Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminin tarihçesinde önemli bir yer kaplamaktadır. Bu eserlerdeki Türkçe kelimeler, Türkçenin Karahanlıca, Azerice ve Türkmence kollarındandır (Dereli, 2018).

Kıpçak Türkçesi ile yazılmış “Codex Cumanicus” adlı eser de misyonerlik faaliyetleri kapsamında Kıpçak Türklerini Hristiyanlaştırmak amacıyla Türkçe, Latince ve Almanca ifadeler içermektedir (Kahya, 2017).

Kıpçak Türkçesi ile yazılan bir başka eser 1312'de Kahire'de kaleme alınan “Türklerin Dilini Anlama Kitabı (“Kitâbu'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrik”))” adlı eserdir. Eser, Arap alfabesi ile Arapçadan Kıpçak Türkçesine bir sözlük ve Kıpçak Türkçesinin ses ve biçim bilgilerinin Arap alfabesi ile gösterimini içeren bölümler içermektedir (Doğan, 2016).

Görüldüğü üzere Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ile ilgili olarak yazılı ilk eserlerin, 11. Yüzyıldan itibaren verildiği ve bu eserlerde 11. Yüzyılın en önemli bilim ve edebiyat dilleri olan Arapça ve Farsça ile Türkçenin farklı kolları arasında sözlük ve dilbilgisi öğretimini amaçladığı görülmektedir.

Günümüzde ise yabancı dil öğretiminde konuşma, okuma ve dinleme becerileri bir bütün olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde konuşma, okuma ve dinleme becerilerini ele almak yerinde olacaktır.

2.1.6.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Temel Beceriler

Öğretme ve öğrenme, bir öğreten ve bir de öğrenenin varlığını gerektiren ve karşılıklı iletişim çerçevesinde gerçekleşen bir süreçtir. Bu sürecin başarıya ulaşabilmesi için dinleme, okuma, konuşma ve yazma etkinliklerinin anlayarak yapılması gereklidir. Yabancı dil öğrenen bireyin dinlediğini ve okuduğunu anlayıp kavraması, anladıkları doğrultusunda konuşup

yazmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla anlama becerisi gelişmeden dil becerisinin geliştiğini söylemek mümkün değildir.

Yabancı dil öğrenimi bağlamında düşünüldüğünde, dinleme ve okuma becerileri, bilginin dışarıdan gelmesi nedeniyle “alıcı becerileri”, konuşma ve yazma ise bilgiyi dışarıya göndermek nedeniyle “verici becerileri” oluşturmaktadır. Bu bağlamda bilginin dışarıdan geldiği dinleme ve okuma becerilerinin ve bilgiyi dışarıya göndermeyi sağlayan konuşma ve yazma becerilerinin birbirini desteklediğini söylemek mümkündür. Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde de temel amaç, Türkçe olarak okunanların ve dinlenenlerin açık bir şekilde anlaşılması ve duygu ve düşüncelerin yazılı ve sözlü olarak ifade edilebilmesidir (Isakovic & Arslan, t.y.). Duygu ve düşünceleri ifade edebilmek için ise konuşma ve yazma becerileri gereklidir.

Konuşma becerisi, öğrenilen yabancı dile ait cümleleri üretebilme becerisini kapsamaktadır. Bu nedenle de konuşma becerisinin edinimi, söylenilenleri ya da okunanları anlayarak edinme becerisinden daha geç gelişmektedir. Bu becerinin geliştirilmesi için ise yabancı dil öğretim tekniklerinden “İletişimsel Yaklaşımın” kullanılması gereklidir. İletişimsel yaklaşım, dil öğretiminde üretim becerilerinin, yani konuşma becerilerinin gelişimini sağlamaktadır. Bu nedenle de yabancılarla Türkçe öğretimine yönelik kurslarda ve ders kitaplarında / ders notlarında, üretim becerisini geliştirmek üzere diyaloglara yer verilmesi gereklidir.

Konuşmayı destekleyen, verici becerilerden bir diğeri olan yazma becerisi ise bireyin duygu ve düşüncelerini Türkçenin dil özelliklerine ve kurallarına uygun bir şekilde yazıya aktarmasını ifade etmektedir. Uygulamalı bir beceri olan yazma becerisi, bireyin yabancı dil olarak Türkçe öğrenimi esnasında kazanmış olduğu anlama ve konuşma becerilerini kâğıda dökmesini sağlamaktadır. Yazma becerisi ile öğrenme süreci kontrol edilmiş, öğrencilerin seviyeleri belirlenmiş, öğretilen yapı ve kelimelerin pekiştirilmesi sağlanmış, noktalama işaretlerinin kullanımı öğretilmiş, yaratıcı düşünce geliştirilmiş ve öğrenilen konuların kısa dönemli bellekten uzun dönemli belleğe aktarılması sağlanmış olmaktadır (Tiryaki, 2013).

2.1.6.3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı

Dil ve kültür birbirinden ayrılmaz parçalardır. Yabancı dil öğrenirken hedef yalnızca dili değil, o dilin sahibi olduğu halkın kültürünün de öğrenilmesi gereklidir. Hedef dilin kültürünün öğrenilmesi, öğrenilen hedef dilin kalıcı belleğe transferini kolaylaştırmaktadır (İşcan & Yassıtaş, 2018).

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültür aktarımı, farklı yollar ve araçlar aracılığı ile olmaktadır. Türk kültürünün Türkçe öğretimi yoluyla öğretilmesi formal ya da informal yollarla olabilmektedir. Bu noktada sınıf içi bir etkinlik formal yöntem olurken, sınıfça yapılan bir gezi ise informal olabilir. Kültür aktarımında öğretmenin rolü büyüktür ve öğretmen hem Türk kültürünün temsilcisi hem de öğrencilerin Türk kültürünü deneyimleyebilmesi için çeşitli tasarımlar geliştirmektedir (Moralı & Göçer, 2019).

Kültürü oluşturan unsurların çok geniş olduğu düşünüldüğünde yabancılara yönelik Türkçe eğitimlerinde Türk Kültürünün tamamına yer vermek elbette ki mümkün değildir. Ayrıca yabancı dil öğrenenlerin ilk amacı dilin yapısı, gramerini ve kelimelerini öğrenmek olduğundan, kültür aktarımı bağlamında yabancılara sunulabilecek Türk kültürü unsurları sınırlıdır. Yine de yabancıların Türkçeyi anlamasına yardımcı olacak şekilde tarih, günlük yaşam ve rutinler, alışveriş davranışları, aile yaşantısı, sosyal şartlar, gelenek ve görenekler, seyahat ve iş hayatı gibi konular öncelikli olarak öğretilir (Demir & Açık, 2011).

2.1.6.4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Araçları

Yabancı dil öğretiminde kullanılan pek çok materyal bulunmaktadır. Bu materyaller, öğrenme ortamının çeşitliliğini artırıp öğrencilerin dikkatini çekmekte, hatırlamayı kolaylaştırıp zamandan tasarruf sağlamaktadır. Ayrıca kullanılan materyaller aracılığı ile tekrar yapmak mümkün hale gelmektedir. Bu sayede yabancı dil öğretimi açısından öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda öğretim teknikleri kullanılabilir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde, ihtiyaçları karşılayan en önemli materyal şüphesiz kitaplardır. Türkçe kitapları, günlük yaşantıda kullanılacak cümle kalıplarını öğrenmekte kullanılan materyallerin başındadır. Yabancılar için Türkçe ders kitapları, Türk

toplumunun kültüründen öğeler de içererek yabancıların hem Türk dilini hem de kültürünü öğrenmesine yardımcı olmaktadır.

Kitapların haricinde görsel ve işitsel öğretim materyalleri de yabancı dil öğretiminde sıklıkla kullanılmaktadır. Kitap ve dergilerin dışında görsel eğitim materyalleri, tebeşirli ya da kalemli tahtalar ile akıllı tahtalar, slayt gösterileri, yansıtıcılar, panolar, resimler, dil kartları, görsellik sağlamak amaçlı grafikler ve akıllı telefon uygulamaları dil öğretiminde kullanılan görsel materyallerdir.

Görsel materyallerin yanında işitsel materyaller de dil öğretiminde kullanılmaktadır. Dil öğretiminin temel becerilerinden olan anlama becerilerinden biri olan dinleme becerisinin kazanılabilmesi için işitsel öğelerden faydalanılmaktadır. Bu bağlamda hem görsel hem de işitsel olarak kullanılabilen video gösterimleri, sinema filmleri, sadece işitsel olarak kullanılan ses kayıtları, bantlar, kaset ve CD’ler dil öğretiminde kullanılan işitsel materyallerdir.

2.1.7. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimine İlişkin Yapılan Araştırmalar

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimine ilişkin literatürde sıklıkla çalışmalara rastlanmaktadır. Bu çalışmalarda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi farklı açılardan ele alınmaktadır. Çalışmanın bu kısmında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ile ilgili olarak farklı açılardan yapılmış araştırmaların bulgularına yer verilmiştir.

Göçer ve Karadağ (2019) çalışmalarını Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde sözcük öğretimi için sözlük okuma uygulamasının kullanımını çeşitli verilere göre değerlendirmek amacıyla TÖMER kurumunda 10 yabancı öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, “sözlük okuma yoluyla katılımcıların iyi bir iletişim kurabilmeleri için gerekli olan sözcükleri öğrenebildiklerini”, “sözlük okuma sürecine katılımlarının yüksek olduğunu” ve “sözlük kullanma yeterliklerinin fazla olduğunu” ortaya koymaktadır.

Kurudayıoğlu (2019), yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarındaki konuşma etkinliklerini konuşma türleri açısından incelemiştir. Temel düzeyi temsilen Yedi İklim ve İstanbul setlerinden A1 düzeyi kitapları, orta düzeyi temsilen B1 düzeyi kitapları ve ileri düzeyi temsilen C1 düzeyi kitapları ile gerçekleştirilen araştırmadan elde edilen bulgular,

temel, orta ve ileri düzey yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarında bulunan hazırlıklı konuşma etkinliklerine göre hazırlıksız konuşma etkinliklerinin nicel olarak çok düşük olduğunu göstermektedir. Çalışma sonucunda hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma etkinliklerinin sayısında bir denge gözetilmesi gerektiği önerilmiştir.

İşcan (2017), yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür aktarım aracı olarak filmlerden yararlanmayı incelemiştir. Araştırma sonucunda, yabancılara verilen Türkçe derslerinde Türk filmlerinden yararlanırken nitelikli ve Türk kültürünü yansıtan filmlerin seçilmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

Tekin ve Baş (2019) yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarında atasözü ve deyimlerin öğretim stratejilerini incelediği çalışmalarında, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan B1 düzeyinde ders kitaplarında ve çalışma kitaplarında atasözleri ve deyimlerin öğretim stratejilerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırma sonucunda kitaplarda doğrudan öğretim stratejilerinin kullanıldığı ve atasözlerinin ve deyim öğretim stratejilerinin literatürdeki sonuçlarla sınırlı olduğu görülmüştür.

Altunkaya (2017), yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin dinleme ve okuma kaygılarını İstanbul Üniversitesi Dil Merkezinde yabancı dil olarak Türkçe öğrenen toplam 80 öğrenci özelinde incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgularda öğrencilerin dinleme ve okuma kaygısı genel düzeylerinin orta seviyede olduğu, cinsiyet, yaş ve öğrencilerin Türkçe öğrenim süreleri değişkeni açısından kaygı düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir.

2.2. Deyimler

Bu kısımda öncelikle deyim kavramına yer verilmiş, sonrasında deyimlerin diğer kelime grupları ile ilişkisi incelenmiştir. Deyimlerde söz sanatlarına yer verildikten sonra ise yabancı dillerdeki Türkçe ile ortak deyimlere yer verilmiştir.

2.2.1. Deyim Kavramı

Geçmişte deyimleri de içerek şekilde ancak daha çok atasözlerini açıklamak üzere *darbimesel* olarak anılan kavram, Osmanlı'nın son dönemlerinde halka ait hikayelerin ve

sözlerin toplanması ile *tabir* olarak anılmaya başlamıştır. Bugün kullandığımız anlamıyla deyim ise ilk kez 1935 yılında Türk Dili Tedkik Cemiyeti'nin bastırıldığı Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzunda “tabir” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Buna karşılık *tabir* kavramı tek bir sözcüğü ifade ederken, *deyim* kelimesi ise birden fazla sözcükten kurulması bakımından tabir ile ayrılmıştır (Yeşil, 2014).

Kavram olarak deyimi tanımlamak gerekirse, öz anlamından ayrılmış farklı bir anlam içerek kalıplaşmış sözler olduğunu söylemek mümkündür. Deyimler, belli bir kavramı, duyguyu ya da durumu dile getirmek için birden fazla sözcüğün asıl anlamlarından farklı anlamlarıyla kullanılması ile oluşan sözlerdir (Akkök, 2009).

Deyimler, anlatıma bir akıcılık katan, anlatımın etkili olmasını sağlayan ve tüm toplum tarafından benimsenen kalıplaşmış sözlerdir. Bu özelliği ile deyimler, bir söz diziminin genelleşerek yaygınlaşmasından ortaya çıkan ve bir bütün olarak ele alınan söz öbekleridir (Adıgüzel, 2016).

Deyimler, diğer söz öbekleri gibi ulusal kimliği yansıtan sözlü edebiyat ürünleridir. Toplumsal yaşam içerisinde insanların birbiriyle ilişkisinde anlatımlarını daha etkili ve özlü kılan deyimler, asıl anlatımını yitirerek farklı bir anlam içeren, bu yolla iletişimdeki tekdüzeliği ortadan kaldıran söz öbekleridir (Genç, 2017).

Deyimler, çoğunlukla mecaz anlamlar içerirken, mübalağa sanatından faydalanılır. Bu yolla dikkat çekerek anlatımı güçlendirmek amaçlanır. Çünkü deyimler, hayal ürünü, olağanüstü nitelik taşımaktadır. Örneğin “burnu büyümek”, “ağzıyla kuş tutmak”, “yerin gibine girmek”, “kan ağlamak” gibi deyimlerde de görüldüğü üzere asıl anlamdan uzaklaşarak farklı bir şey anlatılmak istenmektedir (Gönen, 2008).

Deyimlerin en önemli özelliği, kalıplaşmış olmalarıdır. Bir deyim içinde yer alan herhangi bir sözcük, aynı anlamda dahi olsa başka bir kelime ile değiştirilemez. Öte yandan kalıplaşmış da olsa, deyimlere çekim eki getirilebilir. Örneğin “başında kavak yelleri esmek” deyimini konuşan kişi kendisi için kuracaksa “başımda kavak yelleri esiyor” diyebilmektedir. Bu da deyimlerin atasözleri kadar katı bir şekilde kalıplaşmadığını, en azından isim veya fiil olarak çekime girebildiğini göstermektedir (Yılmaz & Şenden, 2014).

Deyimlerin bir diğer özelliği, en az iki kelimedenden oluşmasıdır. Tek bir kelime, başlı başına deyim olamamaktadır. Tek bir kelimenin birden fazla anlama gelmesi söz konusu olabilir. Ancak bir kelimenin farklı bir anlamda kullanılması, onu deyim değil mecaz yapmaktadır. Bu nedenle deyim oluşabilmesi için en az iki kelimenin varlığına ihtiyaç vardır. Deyimler, şekilsel olarak üç farklı türde görülmektedir (Eylül, 2019):

- *Sözcük topluluğu formunda olanlar*: “Adamakıllı”, “İçli dışlı”, “Ağır başlı”, “Kulağı kesik”, “Dert ortağı”, “Gizli kapaklı”
- *Mastar halinde olanlar*: “Abayı yakmak”, “İple Çekmek”, “Gözüne kestirmek”, “Hoşuna gitmek”
- *Cümle halinde olanlar*: “Dostlar alışverişte görsün”, “Çoğu gitti azı kaldı”, “Armut piş, ağzıma düş”, “Atı alan Üsküdar’ı geçti”

Deyimlerin esas amacı, anlatımı güçlendirmektir. Anlatımı güçlendirebilmesi ve nesilden nesle aktarılabilmesi için bir ahenge sahip olması, bir çırpıda söylenebilmesi ve çok uzun olmaması gereklidir. Bu ahenk, kafiyeli bir anlatım ile mümkündür. Örneğin “Azıcık aşım kaygısız başım”, “Havada bulut, sen onu unut”, “Yaşı ne başı ne?” gibi bir çırpıda söylenen ve kafiyeli olan deyimler, nesilden nesle kolaylıkla aktarılmaktadır (Gönen, 2008).

Genel bir değerlendirme ile deyimlerin ulusların söz varlıkları olduğunu söylemek mümkündür. Bir ulusun sahip olduğu dilinin söz yaratma gücünden doğmakta ve toplumsal hayat içerisinde kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. En uçuk kaçık hayaller, benzetmeler ve mecazlar dilin söz yaratma gücünü kullanarak deyimlere dönüşmektedir.

2.2.2. Deyimlerin Diğer Kelime Gruplarıyla İlişkisi

Deyimler, asıl anlamlarından farklı kalıplaşmış söz öbekleri olduğundan çoğu zaman diğer kelime grupları ile karıştırılmaktadır. Hatta çoğu zaman atasözleri ile deyimler birbirinin yerine kullanılan, aynı şeyi ifade eden söz grupları gibi düşünülmektedir. Ancak deyimler atasözleri gibi bir yargı bildirmemektedir. Deyimler, bir durumun varlığını açıklamak ve betimlemek amacıyla kullanılmaktadır. Atasözleri ise geçmiş tecrübelerin bir ürünüdür. Dolayısıyla deyim, özel bir durumu daha vurgulu ve çekici bir anlatımla anlatmayı amaçlarken, atasözleri, bir öğüt verme ve yol gösterme amacı taşımaktadır (Altaylı, 2010). Bu

bağlamda deyimler, diğer kelime grupları ile çeşitli açılardan birbirinden ayrılmaktadır. Çalışmanın bu kısmında deyimlerin diğer kelime grupları ile olan ilişkileri incelenecektir.

2.2.2.1. Deyimler ve Birleşik Kelimeler

Deyimler, yapı bakımından en az iki kelimedenden oluşmalıdır. Birleşik kelimeler de sıklıkla iki kelimedenden oluştuğundan, deyimler ve birleşik kelimeler birbiri ile karıştırılabilmektedir. Deyimler sıklıkla ayrı yazılırken, birleşik kelimeler ise çoğu zaman birleşik ancak kimi zaman da ayrı yazılır (Bayar, 2016). Bu noktada ayırım yapabilmek için araya ek alıp almamaya bakılabilir. Deyimler atasözleri kadar katı bir şekilde kalıplaşmadığından, araya soru ekleri, çekim ekleri alabilmekte, fiil çekimi yapılabilir (Altaylı, 2010). Örneğin “göz koymak” mastar çekimli bir deyimken, bu deyim “göz koydum” ya da “göz mü koymuş?” şeklinde kullanılabilmektedir. Buna karşılık birleşik kelimeler ise anlam kayması, ses düşmesi ya da kelime düşmesi sonucunda oluşturulmaktadır. Örneğin “akbaba (beyaz bir baba değil, bir kuş)”, “hanımeli (bir hanımın eli değil bir çiçek)”, “karafatma (Fatma isimli siyahı biri değil, bir böcek)” gibi anlam kayması sonucunda birleşik kelimeler türetililebileceği gibi, “çöreotu” ve “haminne” gibi ses kayması ya da “örtbas”, “veryansın” gibi kelime kayması sonucunda da türetililebilmektedir.

Bununla birlikte başka bir görüş ise Aksoy (2008) tarafından öne sürülmüştür. Deyimlerin ve birleşik kelimelerin yazılış şekline değil anlamlarından dolayı ayrılabilirliğini savunan Aksoy (2008), deyimlerin bir düşüncenin aktarılmasında güçlü bir anlatım yapmak için kullanılan araçlar olduğunu, birleşik kelimelerin ise anlam açısından sınırının dar olduğunu, tek bir varlığı ifade etmek için kullanıldığını savunmaktadır.

Bununla birlikte asıl anlamıyla birleşik yazılan birleşik kelimelerin, gerçek anlamlarından uzaklaşarak ve ayrı yazılarak deyimleşmesi durumu da söz konusudur. Örneğin bir birleşik kelime olan ve “gözdeki irisin ortasında bulunan, ışığın azlığına ya da çokluğuna göre büyüüp küçülen yuvarlak delik, bebek” anlamına gelen kelime, asıl anlamından uzaklaşarak ve ayrı yazılarak “göz bebeği” olarak deyimleşmektedir. Deyim haliyle göz bebeği, “pek sevilen, sayılan, aziz” anlamlarına gelmektedir (Yaşar, 2017).

2.2.2.2. *Deyimler ve Terimler*

Terimler, bilim, teknik ya da sanat dallarında özel bir anlam içeren, yalnızca o bilim dalının ya da tekniğin veya sanat dalının içinde o anlama gelen, kullanılan ve bilinen kelimelerdir. Bir bilim dalı için özel bir anlamı olan kelimenin (terimin), başka bir bilim dalında başka bir anlamı olmaktadır. Terimler her zaman tek kelimedenden oluşmamakta, birden fazla kelimenin bir araya gelmesiyle de oluşabilmektedir. İki ya da daha fazla kelimenin yan yana gelmesiyle oluşturulan ve ayrı yazılan terimler, genellikle isim ya da sıfat tamlaması şeklinde olmaktadır (Tokat, 2014).

Terim dışındaki herhangi bir kelime, cümle içerisindeki kullanımına, öncesinde ya da sonrasında gelen kelimeye göre farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılabilir. Buna karşılık terimlerin anlamları sabittir ve cümle içerisinde kendinden önce gelen ya da kendinden sonra gelen kelimelere bakılmaksızın aynı ve tek bir anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca terimlerin anlamları nettir ve kesindir. Dolayısıyla terimler yoruma açık değildir (Deniz & Alkol, 2016).

Bununla birlikte önceleri terim olan, sonradan dilin söz varlığı içerisinde deyimleşen ifadeler de bulunmaktadır. Örneğin güreş sporunun yapıldığı alan “er meydanı” ve güreşe davet anlamındaki “hodri meydan”, dilin söz varlığı içerisinde deyimleşerek yalnızca güreş sporunda değil gündelik hayatta kullanılmaya başlanmıştır. “Film çevirmek”, “film olmak”, “sahneye çıkmak” gibi tiyatro alanındaki terimler de daha sonraları deyimleşerek gündelik hayattaki yerini almıştır (Şahin, 2006).

2.2.2.3. *Deyimler ve Argo*

Argo, her coğrafyada ve her dilde görülen, genellikle toplumun belli bir kesiminin toplumun genelinden ayrılarak farklı bir şekilde anlaşabilmesini sağlayan, çoğunlukla her ortamda kullanılamayan ya da en azından kullanılmaması gereken ve çoğunlukla eğitimsiz kişilerin kullandıkları sözler ya da deyimlerdir. Toplumdaki her kesimin anlayamaması nedeniyle çekici bir özelliği bulunan argoda kullanılan kelimeler ya da söz öbeklerinin tamamının farklı bir anlamı bulunmaktadır ve kastedilen şey asıl anlamdan farklıdır (Aydın, 2016).

Argo, bir anlamda dil içinde ayrı bir dildir. Asker argosu, askerlerin kendi aralarında konuşurlarken kullandıkları dil iken, öğrenci argosu ise öğrencilerin kendi aralarındaki konuşmadan doğan bir tür konuşma şeklidir. Dolayısıyla her meslek erbabının kendi aralarında konuşurken kullandığı ve o mesleği icra etmeyenlerce anlaşılamayan bir özel dil vardır (Çiftçi, 2006).

Argonun en önemli özelliği, deyimlerde de olduğu gibi kolaylık ve çekiciliktir. Bu bakımdan başlangıçta yalnızca bir meslek erbabı tarafından kullanılan, ancak sonradan dilin söz varlığı içerisinde bütün dile mal olabilmektedir. Örneğin “abayı yakmak”, “kafa ütülemek”, “sıfırı tüketmek”, “voliyi vurmak” gibi deyimler, argodan çıkarak dile mal olmuş deyimlerdir.

2.2.2.4. Deyimler ve Dua – Beddua

Yaşayan bir varlık olan dil, inançlardan ve geleneklerden de beslenmektedir. Türk halkının büyük çoğunluğunun dini olan İslam ve İslam inancında yaratıcıya atfedilen Allah kelimesi ile başlayan dua ve beddualara dilde sıklıkla rastlanmaktadır. Esasen deyim olmayan bu dua ve beddualar, kullanılan kelimelerin gerçek anlamlarından uzaklaşması sonucunda deyimleşmiştir. Bu şekilde deyimleri hayır dua ve beddua olarak ele almak mümkündür (Çelik, 2017). Örneğin “Allah razı olsun”, “Allah kavuştursun”, “Allah bereket versin” gibi dualar hayır duaları iken, “adı batasica”, “yerin dibine giresice”, “canı cehenneme” gibi dualar ise beddualara örnektir. Öte yandan “Allah” ile başlayan alay ve hakaret amaçlı deyimler de görülmektedir. Örneğin “Allahsız tospağa”, “Allah’tan korkmaz” gibi dualar da hakaret amaçlı deyimlerdir. “Allah” kelimesi ile başlasa da dua ve beddua niteliği taşımayan, zamanla deyimleşen kalıplar da bulunmaktadır. Örneğin “Allah akıl fikir versin”, “Allah esirgesin”, “Allah gönlüne göre versin”, “Allah gecinden versin” gibi deyimler, dua ve beddua niteliği taşımamakla birlikte dua tınısı bulunan deyimlerdir .

2.2.3. Deyimlerde Söz Sanatları

Deyimlerde çoğu zaman söz sanatları kullanılmaktadır. Deyimlerde kullanılan söz sanatları, anlam aktarması, benzetme, alüzyon ve telmihtir. Çalışmanın bu kısmında deyimlerdeki söz sanatlarından bahsedilecektir.

2.2.3.1. Deyimlerde Aktarma (İstiare)

Deyimlerdeki kelimeler, asıl anlamlarıyla kullanılmadığından, kelimenin dile getirdiği kavram yerine asıl anlatılmak istenen arasında çoğu zaman benzetme yoluyla bir bağ kurulmaktadır. Deyimlerdeki aktarma, insandan doğaya, doğadan insana, doğadaki nesneler arasında, somutlaştırarak ya da duyular arasında yapılmaktadır (Yılmaz & Bayraktar, 2016; Çifçioğlu-Çabuk, 2015; Bayraktar & Dağdeviren, 2015; Ergene, 2014):

İnsandan Doğaya Aktarım: Bu aktarım, organ adları ve uzuvların doğadaki nesnelere aktarılmasıyla yeni anlamlar kazanması aracılığıyla meydana gelmektedir. Kısacası, insana özgü olan bu gibi özelliklerin doğadaki nesnelere benzetilmesi söz konusudur. Örneğin kuşlar için “neşe içinde cıvıldamak”, çiçekler için “el ele tutuşup açmak” gibi deyimler, insana özgü özelliklerin ve eylemlerin doğadaki varlıklara aktarılması ile oluşturulmaktadır.

Doğadan İnsana Aktarım: Bu aktarım, doğadaki varlıkların adlarının ya da doğaya özgü olan durumların insanlara veya insanların organlarına aktarılması sonucunda yeni anlamlar kazanması aracılığıyla meydana gelmektedir. İnsanların karakter yapıları için de kullanılmaktadır. Örneğin doğaya özgü “taşmak”, “yağmak”, “patlamak”, “kırılmak” gibi eylemler, insanların duygu durumları ya da kişilik özelliklerini betimlemek amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca doğadaki canlıların eylemleri de insanlar için kullanılmaktadır. Örneğin, “kök salmak”, “rüzgardaki bir yaprak gibi savrulmak”, “zokayı yutmak”, “tavşan gibi üremek”, “çil yavrusu gibi dağılmak” gibi eylemler doğadaki eylemlerin insanlara aktarılması ile kullanılmaktadır.

Doğadaki Nesneler Arasında Aktarım: Bu aktarımda doğadaki bir nesneye ait bir özellik, yine doğadaki başka bir nesneye aktarılmaktadır. Örneğin “rüzgârın uluması” deyiminde olduğu gibi rüzgarın esintisi, köpeğe ait bir davranış şekli olan ulumak ile anlatılmaktadır.

Duyular Arasında Aktarma: Bu aktarımda bir duyuya ait olan kavramlar, başka bir duyuyu ile anlatılmaktadır. Örneğin “acı çığlık” tat alma duyusundan işitme duyusuna doğru bir aktarımdır, “keskin koku” ise dokunma duyusundan koklama duyusuna doğru bir aktarımdır. “Yiyecekmiş gibi bakmak” tat alma duyusundan görme duyusuna, “kulaklarını açmak” ise dokunma duyusundan işitme duyusuna doğru aktarımdır.

Somutlaştırma: Çeşitli durumlara, davranışlara ve duygulara ilişkin soyut kavramların somut olarak ifade edilmesidir. Örneğin “ince eleyip sık dokumak” bir konu hakkında çok titizlenmeyi anlatırken, “eşek hoş laftan ne anlar?” değerini bilmeyen birine güzel bir şey vermeyi / göstermeyi / söylemeyi anlatmaktadır. “Öküzün trene baktığı gibi bakmak” ise anlamsız bir şekilde bakmayı anlatmak için kullanılmaktadır.

2.2.3.2. Benzetme (Teşbih)

Bir varlığı başka bir varlık ile anlatma sanatıdır. Benzetmede bir nesnenin niteliğini ya da gerçekleştirdiği eylemin özelliğini anlatabilmek için başka bir nesneden ya da eylemden faydalanılmaktadır. Bu tip deyimler “... gibi” ve “... kadar” edatları aracılığıyla kurulmaktadır. Örneğin “iliklerine kadar üşümek”, “anasından doğduğu gün gibi temiz olmak”, “tencere ve kapak gibi olmak”, “burasına kadar gelmek”, “boğazına kadar borca batmak” gibi deyimler, benzetme yollu deyimlerdir (Çınar, 2008).

2.2.3.3. Telmih (Alüzyon)

Türk Dil Kurumu’nun Güncel Türkçe Sözlüğüne göre telmih, “*bir dizede veya beyitte bir atasözü, fıkra ve benzerini hatırlatma sanatı, anıştırma*” olarak tanımlanmaktadır. Anlamı dolaylı şekilde aktarmak amacıyla başvuru olan telmih sanatında dolaylı olarak anlatılmaya çalışılan kişinin, olayın, yerin ya da durumun deyimini kullanan ve bu deyim duyan / okuyan tarafından da bilinmesi gereklidir. Bu sanatın kullanıldığı pek çok deyim, günümüzde artık evrensel bir hal almış, birçok dilde kullanılmaktadır. Örneğin, “altın yumurtlayan tavuğu kesmek”, “Damokles’in kılıcı gibi durmak”, “Anka kuşu gibi küllerinden doğmak”, “Pandora’nın kutusunu açmak”, “Don Kişot gibi yel değirmenleriyle savaşmak”, “olmak ya da olmamak”, “bir bardak suda fırtınalar koparmak” gibi deyimler, evrensel hale gelmiş ve hemen her dilde kullanılır olmuştur.

2.2.4. Yabancı Dillerdeki Türkçe ile Ortak Deyimler

Yabancılar Türkçe öğretiminde yabancı kişinin anadili ile Türkçe arasında birçok ortak deyim olması Türkçe öğrenmek isteyen kişinin kendi dili ile arasında bir yakınlık kurmasını sağlayacak hem de dilin gramer kalıplarını kendi dili ile karşılaştırmasını sağlayacaktır.

Türkiye, coğrafi konumu ve 600 yıllık Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki fetihlerin etkisi ile Ortadoğu ve Balkanlardaki birçok toplumla ortak kültürel mirasa sahip durumdadır. Bu kültürel miras, dilde de görülmekte ve Türkçe ile Farsça, Arapça, Boşnakça, Bulgarca ve diğer Balkan dillerinde ortak deyimlere rastlanmaktadır. Bunların haricinde evrensel nitelik taşıyan deyimler ise hemen her dilde ortaktır. Çalışmanın bu bölümünde Türkçede ve yabancı dillerde ortak olan deyimlerden örnekler sunulmuştur.

2.2.4.1. Türkçe ve Farsçadaki Ortak Deyimler

Türkiye ve İran, yüzyıllardır sınır komşusu olan, kara sınırı 1699'dan beri hiç değişmemiş köklü bir komşuluk ilişkisine sahip olan ülkelerdir. Özellikle Osmanlı Türkçesinde (Osmanlıca) Arapça ve Farsçanın etkileri görülmektedir. Bu etkiler, deyimlerde de kendisini göstermektedir. Türkçe ve Farsçadaki ortak deyimlerden örnekler Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4

Türkçe ve Farsçadaki ortak deyimler

Türkçe	Farsça (Latin Harfleriyle Okunuş)
Ağız torba değil ki büzesin	Dehan hesm ve zevan hesud ne tevan best
Ağzı kulaklarına varmak	Niş-i kesi ta bonaguşez baz şoden
Ağzında bakla ıslanmamak	Herf tu-yi dehen-i kesi bend neşoden
Aklı başından gitmek	Akl ez ser periden
Baş kaldırmak	Ser-i piçi kerdin
Başına çalmak	Ser-i sahibeş ra horeden
Burnu havada olmak	Demağ bala reften
Çene çalmak	Çane zeden
Kulağına küpe olmak	Avize-yi guş kerdin
Kulak kabartmak	Guş fera daşten
Kulak kesilmez	Guş tiz kerdin
Dört gözle beklemek	Do çeşm çehar kerdin
Göz yummak	Çeşm puşiden
Dil uzatmak	Zeban derazi kerdin
Dili tutulmak	Zeban-i kesi bend amed
Diş göstermek	Dendan nomuden
Dudak bükme	Leb keci kerdin
Bıyığı terlemek	Hett-i kesi demiden
Tüyleri diken diken olmak	Mu ber ten-i kesi rast şoden

Kaynak: Pourissa'nın (2018) çalışmasından özetlenerek derlenmiştir.

2.2.4.2. Türkçe ve Arapçadaki Ortak Deyimler

Türkçe ile en fazla ortak deyimle sahip olan dillerden bir diğeri de Arapçadır. Arapçada ve Türkçedeki deyimler bire bir Türkçe ile aynı şekle sahip olmasa da aynı anlamı içermektedir. İslamiyet'in de etkisi ile Türkçede birçok Arapça kelime bulunmaktadır. Türkçe üzerindeki Arapçanın etkisi deyimlerde de görülmektedir. Türkçe ve Arapçadaki ortak deyimlerden örnekler Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5

Türkçe ve Arapçadaki ortak deyimler

Arapça	Arapça Deyimin Birebir Türkçe Çevirisi	Türkçedeki Deyim Karşılığı
Tım bele lisen	Ağzı var dili yok	Ağzı var dili yok
Celice vır rah rah	Gelen geldi giden gitti	İş işten geçti
Cu' el cerbu'	Farelerin açlığı	Tıka basa yemek
Darbıl sed me red	Git bir daha gelme	Gidişin olsun dönüşün olmasın
Tab minel 'eyni	Gözden düştü	Gözden düşmek
'aler ras vıl'ayn	Baş göz üstüne	Başım gözüm üstüne
Mitil il zeyt bikıb 'el viç	Suyun üstüne çıkan zeytinyağı gibi	Zeytinyağı gibi üste çıkmak
Mitil in nehle bil vehle	Çamura batmış arı gibi	Eline yüzüne bulaştırmak
İ'tini denek	Bana kulağını ver	Kulak kabartmak

Kaynak: Gülcü'den (2018) özetlenerek derlenmiştir.

2.2.4.3. Türkçe ve Rusçadaki Ortak Deyimler

Rusya ile Türkiye arasındaki tarihsel ilişkiler, özellikle 17. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamıştır. Rusya ile Osmanlı arasında yapılan savaşların yanında halklar arasında evlilik yolu ile devletler arası ilişkilerin yanı sıra halklar arasındaki ilişkiler de yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda her iki dilde de ortak olan deyimler söz konusudur. Tablo 6'da bu ortak deyimlerden örnekler görülmektedir.

Tablo 6

Türkçe ve Rusçadaki ortak deyimler

Rusça	Rusça Deyimin Birebir Türkçe Çevirisi	Türkçedeki Deyim Karşılığı
Derjat' nos po vetru	Burnunu rüzgâra göre tutmak	Ayak uydurmak
Ne videt' dalşe svoego nosa	Kendi burnunun ilerisini görememek	At gözlüğü ile bakmak
Zarubit' sebe na nosu	Burnuna kertik açmak	Kulağına küpe olmak
Derjat uho vostro	Kulağı dik tutmak	Tetikte olmak
V pote litsa	Yüzü terli	Kan ter içerisinde
Stoyat' vo glave	Kafada durmak	Baskın çıkmak
Vpravliyat' mozgi	Beyni yönetmek	Kafayı değiştirmek
Slomya galavu	Kafayı kırarak	Canını dişine takarak
Glaza na lob lezut	Göz alına tırmanıyor	Ağız açık kalmak
Glaza razbegayutsiya	Gözleri koşuyor	Gözleri fıldır fıldır olmak
Na glazok	Göze göre	Göz kararı
Puskat' pıl'v glaza	Gözlere toz kaçmak	Göz boyamak
Smatret' skvoz' rozoviye açki	Pembe gözlükten bakmak	Toz pembe görmek
Valit'sya iz ruk	Elden kayıp düşmek	Güçten düşmek
Polaja ruku na serdtse	Elini kalbine koyarak	Elini vicdanına koymak

Kaynak: Gökharman'dan (2019) özetlenerek derlenmiştir.

2.2.4.4. Türkçe ve Boşnakçadaki Ortak Deyimler

Osmanlı'nın 540 yıl hüküm sürdüğü Bosna Hersek'in dili Boşnakçada günümüz Türkçesi ile hem şekil olarak aynı olan hem de anlam olarak aynı anlamı olan deyimlere rastlanmaktadır. Tablo 7'da bu tip deyimlerden örnekler görülmektedir.

Tablo 7

Türkçe ve Boşnakçadaki ortak deyimlerden örnekler

Boşnakça	Boşnakça Deyimin Birebir Türkçe Çevirisi	Türkçedeki Deyim Karşılığı
Od Adama i Eve	Âdem ve Havva'dan beri	Âdem babadan beri; Nuh nebiden kalma
Stupati u akciju	Eyleme geçme	Harekete geçmek
Otkrivati Ameriku	Amerika'yı keşfetmek	Amerika'yı yeniden keşfetmek
Za Cije babe zdravlje	Babasının sağlığına	Babanın hayırına
Pozelenjeti od bijesa	Öfkeden yeşillenmek	Öfkeden kudurmak, öfkeden deliye dönmek
Zinuti ko blecak	Bön gibi ağzını açmak	Ağzı bir karış açık kalmak
Privati se budala	Kendini aptal yapmak	Aptala yatmak
Prelila se	Bardak doldu	Bardağı taşıran son damla
Stavljati pred gotov	Birini hazırın önüne koymak	Hazıra konmak
Odbrojeni su dani	Sayılmış günler	Günleri sayılı olmak
Cijepati dlaku na cetvero	Kılı dörde yarmak	Kılı kırk yarmak
Donio mustuluk	Muhtuluk götürdü	Müjde vermek
Grcati u dugovima	Borca boğulmak	Borç içinde yüzmek
Neka ga davo nosi	Şeytan götürsün onu	Şeytan görsün yüzünü
Na u sav glas	Sesinin tümüyle bağırmak	Avazı çıktığı kadar
Glava je u torbi	Kelle torbada	Kelle koltukta; kelleyi koltuğa almak

Kaynak: Gürsel'den (2020) özetlenerek derlenmiştir.

2.2.4.5. Türkiye Türkçesi ve Balkan Türklerinde Ortak Deyimlerin Kullanımı

Osmanlı geçmişi nedeniyle Türkler, Balkan coğrafyasında halen varlıklarını sürdürmektedir. Günümüzde Türklerin dünyanın hemen her yerine yayıldığı düşünüldüğünde, soydaşlarımızın yaşadığı Balkan coğrafyasında da Türkiye Türkçesindeki deyimlerin ortak olması normaldir. Balkanlarda yaşayan Türk topluluklarının kullandığı Türkçe ile Türkiye Türkçesindeki ortak deyimlerden örnekler Tablo 8'de derlenmiştir.

Tablo 8

Türkiye Türkçesi ve Balkanlarda ortak olan deyimler

Türkiye Türkçesi	Bulgaristan	Dobruca (Romanya)	Gagavuz (Moldova)	Kosova	Makedonya
Attan inip eşeğe binmek	Attan indi eşeğe bindi	Attan tüşip eşşekke mindi	Attan indi eşee bindi	Becirden eşeğe düşmüş	Attan düştü eşeğe
Eski köye yeni adet	Eski köye yeni adet	Eski üyde canı adet	Eski köyde yeni adet çıkarma	Eski küde yeni adet	Eski köyde yeni adet
Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla	Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla	Kızım saga aytarman, kelinim sen tınla	Ben sana söylerim kızcaızım, sen dinle gelinciim	Kızıma süleyim, celinim anlasın	Söyleyım kızım anla gelinim
Soğan yemedim ki ağzım koksun	Ne soğan yemiş, ne soğan kokuyor	Ne sarımsak aşı, ne awızın kosisin	Ne soan imiş, ne soana kokuyor	Ne sarımsak yemiş, ne agzi kokar	Ne sogan yemiş, ne sarmusak kokar
Öküzün altında buzağı aramak	Öküz altında buzağı arar	Ogiz astından bızaw kıdırma	Öküz altında buzayı arama	Üçüz altında buzagi çıkarmak	-
Böyle başa böyle tıraş	Öyle başa böyle külah	-	Öle başa, böle tıraş	Baş a cüre traş	Nasil baş, öyle traş.
Selam verdik borçlu çıktık	Selam verdik, borçlu çıktık	Selam bermak, borçlu şıkmak	Selam verdik, borçlu çıktık	Selam vermek, borçlu çıkmak	-
Taşı sıkısa suyunu çıkarmak Sabah ola hayır ola	Taşı sıkısa suyunu çıkarır	Taşını sıkıp suwın şıgarmak Akşam ola, kayır ola	Taşı sıkısa, su çıkaracak Akşam hayır olsun	Akşam ola, hayır ola	Taşı sıkısa su çıkarır Saba ola, hayır ola
Al birini vur birine	Al birini vur öbürüne				Al buni, vur ona
Anasından emdiği süt burnundan gelmek Astarı yüzünden pahalı olmak Canı burnuna gelmek	Anasından emdiği burnundan geldi Astarı yüzünden pahalı Canım burnuma geldi	Anasından emgen süt, murnından keldi Astar, yüzünden ta palı Canı awuzuna kelmek		Astarı yüzünden da palı	Anamdan süti burnumdan çıktı Astarı yüzünden pali Canı burnuna gelmek
Dereyi görmeden paçayı sıvamak		Dereni körmeden balakların turme	Görmeden dereyi, suama paçalarını	Derey cürmeden paçalarını kıvrırmak	Suya girmeden paçalarını suvar

Kaynak: Gönen'den (2011) derlenmiştir.

2.2.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Deyimlerle İlgili Yapılan Araştırmalar

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde deyimlerin yerine ve deyimlerin öğretilmesine yönelik olarak literatürde birçok çalışma yer almaktadır. Çalışmanın bu kısmında yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde deyimlerin yeri ve öğretimine yönelik literatürde yapılmış önceki araştırmaların bulgularına yer verilmiştir.

Genel olarak yabancı dil öğretiminde deyimlerin öğretiminde kullanılan yöntemler, teknikler ve uygulamalara ilişkin bir çalışma Güneş (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışma, genel olarak yabancı dil öğretiminde uygulanabilecek yöntem ve tekniklerin derlemesinden oluşmaktadır. Çalışmada yapılan derlemeler sonucunda genel olarak yabancı dilde deyim öğretiminde uygulanabilecek teknikler şu şekilde sıralanmıştır: *“Karikatürlerden, televizyon programlarından, paragraf içerisinde deyim çıkartma ve tartışma, belli ölçütlere göre sınıflandırma, bağlamdan yola çıkarak bir ifadeyle paragrafı tamamlama, çoklu zeka kuramına dayalı etkili teknikler geliştirme, durumsal resimler, diyaloglar hazırlama, deyimlerin gerçek ve mecazi anlamları arasındaki farkı göstermek için uygun resimler yapma, drama, gerçek ve mecazi anlam arasındaki farkın yarattığı komik durumları kullanma, derste metin bağlamıyla ilgili, resimlerden ve kavramlardan yola çıkarak deyim öğretimi yapma, deyimleri, konuşma ve yazıda neden kullanıldıklarını öğrencilerle tartışma, deyimleri kısa paragraf veya diyalog içerisinde, bağlam bilgisi oluşturarak sunma”*

Boylu (2014), dil-kültür ilişkisi ve İran’da Türkçe öğretimine etkisini Türk ve Fars kültürünün ortak yönleri ve her iki dilde ortak kullanılan kelimeler, atasözleri ve deyimler üzerinden incelemiştir. Araştırma sonucunda İran’da Türkçe öğretiminde temel olarak ortak kültür ve dile yansımalarının belirlenmesi ve Türkçe öğretiminde bu ortaklıklardan faydalanılması gerektiği önerilmiştir.

Erten-Dalak (2017), yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde iletişimsel yaklaşımın deyim öğretimindeki başarıya etkisini belirlemek amacıyla çalışmasını gerçekleştirmiştir. 2016-2017 öğretim yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi DİLMER’de B1 kurunda öğrenim gören öğrencilerden oluşan çalışma grubundan elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda, farklı öğretim süreçlerine maruz kalan iki grubun da çalışma sonucunda seviyelerinin geliştiği, ancak deyim öğretiminde iletişimsel

yaklaşımın uygulandığı deney grubunda bu gelişimin daha fazla olduğu görülmüştür. Dolayısıyla yabancı dil olarak Türkçe deyimlerin öğretiminde iletişimsel yaklaşımın etkili bir öğretim yaklaşımı olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışkan (2013), Kavramsal Anahtar Modeli ile deyim öğretimini Belçika'nın Flamanca konuşulan bölgesinde yaşayan Flamanca öğrenen 32 Türk öğrenci ile incelemiştir. Araştırmacı tarafından beş farklı ölçme aracı geliştirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda deney ve kontrol grupları arasında metafor ve deyimlerin hatırlanması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Sonuçlara göre Kavramsal Anahtar Modeli, metafor ve deyimlerin öğretiminde etkili bir yöntem olarak bulunmuştur.

Koparıcı (2019), yabancı dil olarak Türkçe B1 seviyesinde deyimlerin öğretimi ile ilgili çalışmasında Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe 2, Gazi TÖMER Yabancılar için Türkçe B1 ve Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim B1 ders kitaplarındaki deyimler ve kullanım şekillerini incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, ders kitaplarında deyim öğretimi ile ilgili çalışmaların neredeyse hiç olmadığı, deyim kavramını diğer kalıp sözlerden ayıran sınırın daha net çizilmesi gerektiğini ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde deyimlerle ilgili kaynak materyal sıkıntısı olduğunu göstermektedir.

Mutlu (2016), yabancılara Türkçe öğretiminde benzer atasözü ve deyimlerin önemini Polonyalılara Türkçe öğretimi özelinde incelemiştir. Çalışmada Türkçe ve Lehçedeki benzerlik taşıyan 60'ı atasözü ve 140'ı deyim toplam 200 söz varlığının bir listesi çıkarılmış, belirlenen deyimler “Kelime / Yapı ve Anlam Benzerliği Olan” ve “Yalnızca Anlam Benzerliği Olan” olmak üzere tasnif edilmiştir.

Göçen ve Okur (2018), yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki söz varlıklarını inceledikleri çalışmalarında üç farklı ders kitabının karşılaştırmasını yapmış ve bu karşılaştırmada deyimlere de yer vermiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, Gazi Türkçe Öğretim Seti'nde C1 seviyesine kadar toplamda 198, Hitit Türkçe Öğretim Seti'nde C1 seviyesine kadar 223, İstanbul Türkçe Öğretim Setinde ise C1 seviyesine kadar 100 farklı deyim öğretildiğini ortaya koymuştur. Burada seviyeler arasında da bir inceleme yapılmış ve A2 seviyesi bittiğinde ortalama 7, B2 seviyesi bittiğinde ortalama 106 ve C1 seviyesi bittiğinde ise ortalama 174 farklı deyimle karşılaşıldığı belirlenmiştir.

Tekin ve Baş (2019), yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında atasözü ve deyimlerin öğretim stratejilerini incelemiştir. Araştırmada İstanbul Yabancılar için Türkçe (B1) ders kitabı ile Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe (B1) ders, çalışma ve öğretmen kılavuzları incelenmiştir. Araştırmada önce kitaplardaki atasözü ve deyimler listelenmiş, sonrasında ise öğretim stratejileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda doğrudan öğretim stratejilerinin kitaplarda sınırlı kaldığı, tespit edilen atasözü ve deyimlerin öğretim stratejilerinin literatürde görülen sonuçlardan çok da farklı olmadığı tespit edilmiştir.

Altıntaş (2020), yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerde deyim kullanımını Dokuz Eylül Üniversitesi Dil Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde (DEDAM) eğitim alan B2 seviyesine ulaşmış öğrenciler özelinde incelemiştir. Çalışmada İzmir, Yabancılar İçin Türkçe adlı A1, A2 ve B1 seviyesindeki kitaplar taranmış, deyimler tespit edilmiştir. Ulaşılan deyimler boşluk doldurma şeklindeki uygulamayla öğrencilere sorulmuştur. Elde edilen bulgular, söz konusu kitap aracılığı ile öğretilen deyimleri yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrenciler tarafından derecelerine bağlı olarak iyi öğrendiklerini göstermektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Herhangi bir dilin en önemli söz varlıklarından biri deyimlerdir. Deyimler, sahip oldukları vurgulama özelliği ile anlatılmak istenilen konuyu daha etkili bir şekilde anlatmaya katkı sağlamaktadır. Anlatımı zenginleştiren deyimler, genellikle içerdikleri mecazi anlatım nedeniyle yabancılar tarafından öğrenilmesi zor olabilmektedir. Bu nedenle de yabancılar yönelik Türkçe öğretim kitaplarında deyimlere çok az yer verilmektedir. Bu çalışmada, iki farklı yabancılar için Türkçe öğretim setinde (İstanbul ve Yedi İklim) yer alan deyimlerin içerik analizi yolu ile incelenmesi ve deyimlerin ortak özelliklerine göre sınıflandırılması amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. İçerik analizi, toplanan verilerin açıklanmasına yardımcı olacak kavram ve ilişkilere ulaşmak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Betimleyici analizlerde özet hale getirilen veriler, içerik analizi ile daha derinlemesine olarak incelenmektedir. Böylece betimleyici yaklaşımla ulaşılan ancak fark edilemeyen temalar keşfedilebilmektedir. İçerik analizi sayesinde birbirine benzer temalarda olan verileri bir araya getirip okuyucunun algılayabileceği şekilde kategorileştirmek ve yorumlamak mümkün olmaktadır (Selçuk, Palancı, Kandemir ve Dündar, 2014).

3.3. Veri Seti

Çalışmada “İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı”, “İstanbul Yabancılar için Türkçe Çalışma Kitabı”, “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti Ders Kitabı” ve “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti Çalışma Kitabı” kullanılmıştır. İlgili setlerden İstanbul Yabancılar için Türkçe” öğretim setinde A1, A2, B1, B2 ve C1 düzeyindeki ders kitapları ve çalışma kitapları yer alırken, Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti’nde ise A1, A2, B1, B2, C1 ve C2 düzeyindeki ders kitapları ve çalışma kitapları yer almaktadır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın bulgularına yer verilmiştir.

3.1. Yabancılar İçin Türkçe Setlerindeki Deyimlerin Dağılımı

Tablo 9’da görüldüğü üzere “İstanbul Yabancılar İçin Türkçe” setinde toplam 100 deyim bulunurken, “Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe” setinde toplam 236 deyim bulunmaktadır. “İstanbul Yabancılar İçin Türkçe” setinde yer alan deyimlerin sayıca yetersizliği göze çarpmaktadır.

Tablo 9

Yabancılar için Türkçe setlerindeki deyimlerin dağılımı

	İstanbul		Yedi İklim		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
A1	2	2,00	18	7,63	20	5,95
A2	1	1,00	21	8,90	22	6,55
B1	22	22,00	74	31,36	96	28,57
B2	21	21,00	53	22,46	74	22,02
C1	54	54,00	49	20,76	103	30,65
C2	-	-	21	8,90	21	6,25
Toplam	100	100,00	236	100,00	336	100,00

3.2. Yedi İklim Setindeki Deyimler

Çalışma kapsamında Yedi İklim Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti’nde tüm seviyelerde toplamda 236 tane deyim yer aldığı tespit edilmiştir. Tablo 10’da tüm seviyelerde tespit edilen deyimlerin temalarına göre dağılımları görülmektedir.

Tablo 10

Yedi İklim Setinde yer alan deyimlerin temaları

	A1	A2	B1	B2	C1	C2	Toplam
Vücut bölümlerini içeren	6	4	23	16	6	8	63
Diğer	6	9	23	12	10	2	62
Duyguları ifade eden	3	5	10	9	3	2	32
Doğadaki nesneleri içeren	2	2	10	3	2	5	24
Sayıları içeren			1		22		23
Dini tınılar içeren	1	1		5	4	2	13
Duyulara yönelik			3	3	2	2	10
Hareket bildiren			4	5			9
Toplam	18	21	74	53	49	21	236

A1 seviyesinde 18 tane deyim tespit edilmiş, bunların 6'sının vücut bölümlerini (baş, kafa, kol, ayak, el, yüz, surat) içeren deyimler olduğu görülmüştür. 3 deyim, duyguları ifade etmek amacıyla kullanılan deyimler iken, 2 deyim doğadaki nesneleri içermektedir. Dini tınılar içeren deyimlerin sayısı ise 1'dir. A1 seviyesi için tespit edilen deyimler ve temaları Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 11

Yedi İklim Seti – A1 seviye deyimler ve temaları

Deyim	Tema	Deyim	Tema
Bereket versin	Din	Hava açmak	Doğa
Kendine gelmek	Duygu	Hava kapanmak	Doğa
Keyfini çıkarmak	Duygu	Yola çıkmak	Doğa
Meraktan ölmek	Duygu	Sınava girmek	Diğer
Akla gelmek	Vücut	Söze başlamak	Diğer
Canı istemek	Vücut	Üstü kalsın	Diğer
Eline sağlık	Vücut	Yer bulmak	Diğer
Gözden geçirmek	Vücut	Faydası olmak	Diğer
Gözlerini açmak	Vücut	İşaret vermek	Diğer
Gözün aydın	Vücut		

A2 seviyesinde toplam 21 adet deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerden beşi duyguları ifade etme amaçlı deyimlerken, dördü vücut bölümlerini içeren ikisi doğadaki nesneleri içeren, biri ise dini tınılar içeren deyimlerdir. Tablo 12'de A2 seviyesi için tespit edilen deyimler ve temaları görülmektedir.

Tablo 12

Yedi İklim Seti – A2 seviye deyimler ve temaları

Deyim	Tema	Deyim	Tema
Cehennem gibi	Din	Bembeyaz olmak	Doğa
Derde deva gelmek	Duygu	Şekerleme yapmak	Diğer
Destek olmak	Duygu	Şekil vermek	Diğer
İyi gelmek	Duygu	Şifayı kapmak	Diğer
Kendini dinlemek	Duygu	Turşu kurmak	Diğer
Kıvama gelmek	Duygu	Uzak durmak	Diğer
Ağzının tadını bilmek	Vücut	Zaman geçirmek	Diğer
Başta gelmek	Vücut	Zarar görmek	Diğer
Dört gözle beklemek	Vücut	Zorunda kalmak	Diğer
El kadar	Vücut	Karşılık vermek	Diğer

B1 seviyesinde toplamda 74 deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerin 23'ü vücut bölümlerini içeren deyimler iken, 10'u duyguları 10'u ise doğadaki nesneleri içermektedir. Tablo 13'te B1 seviyesinde tespit edilen deyimler ve temaları görülmektedir.

Tablo 13

Yedi İklim Seti – B1 seviye deyimler ve temaları

Deyim	Tema	Deyim	Tema
Ağzına lokma girmemek	Vücut	Gönül almak	Duygu
Aklı başına gelmek	Vücut	Gönül vermek	Duygu
Ayak uydurmak	Vücut	Güçlük çekmek	Duygu
Ayaklarına kara sular inmek	Vücut	İçine kapanmak	Duygu
Baş etmek	Vücut	İnsafa gelmek	Duygu
Başına geçmek	Vücut	Kendini bulmak	Duygu
Başında beklemek	Vücut	Kendini düşünmek	Duygu
Başını kaldırmamak	Vücut	Kendini kaybetmek	Duygu
Burnu büyümek	Vücut	Kıymetini bilmek	Duygu
Can vermek	Vücut	Peşinden koşmak	Duygu
Canına kıymak	Vücut	Tadını çıkarmak	Duygu
Canını almak	Vücut	Tatlı sert	Duygu
Dili tutulmak	Vücut	Aynı yastıkta kırk yıl	Sayı
El sürmemek	Vücut	Bir yastıkta kocamak	Diğer
Elinden zehir olsa içmek	Vücut	Dikkat çekmek	Diğer
Göz önünde bulundurmak	Vücut	Etki bırakmak	Diğer
Gözlerine inanamamak	Vücut	Gelin almak	Diğer
Gözü hiçbir şey görmemek	Vücut	Hak kazanmak	Diğer
Kulağına kar suyu kaçırmak	Vücut	Hakkını aramak	Diğer
Saçlarına ak düşmek	Vücut	İlişğini kesmek	Diğer
Ter dökmek	Vücut	İnsan gibi	Diğer
Yüzü kızarmak	Vücut	Kan ter içinde kalmak	Diğer
Ağaç olmak	Doğa	Kapı açmak	Diğer
Çıt çıkmamak	Doğa	Karşı karşıya gelmek	Diğer
Demirden leblebi gibi	Doğa	Ömrü uzamak	Diğer
Dünyaya gelmek	Doğa	Ömrüne ömür katmak	Diğer
Işık tutmak	Doğa	Önüne çıkmak	Diğer
Sıcak bakmak	Doğa	Örnek olmak	Diğer
Su gibi akmak	Doğa	Öve öve bitirememek	Diğer
Yol açmak	Doğa	Rol oynamak	Diğer
Yol göstermek	Doğa	Rol üstlenmek	Diğer
Yön vermek	Doğa	Şifa vermek	Diğer
Bir araya getirmek	Hareket	Tarihe geçmek	Diğer
Çaba göstermek	Hareket	Yabancı gelmek	Diğer
Yollara düşmek	Hareket	Yağ çekmek	Diğer
Önüne geçmek	Hareket	Yatağa düşmek	Diğer

B2 düzeyinde toplamda 53 deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerin 16'sı vücut birimlerini içeren, 9'u ise duyguları ifade etmek amaçlı deyimlerdir. Tablo 14'te B2 seviyesinde tespit edilen deyimler ve temaları görülmektedir.

Tablo 14

Yedi İklim Seti – B2 seviye deyimler ve temaları

Deyim	Tema	Deyim	Tema
Adını biz verdik, yaşını Allah versin	Din	Ayakta kalmak	Vücut
Allah devlete, millete zeval vermesin	Din	Başına iş gelmek	Vücut
Allah nazarlardan saklasın	Din	Başına talih kuşu konmak	Vücut
Allah zihin açıklığı versin	Din	Bel bağlamak	Vücut
Allah'ın hikmetine bak	Din	El atmak	Vücut
Affını dilemek	Duygu	El üstünde tutmak	Vücut
Emek vermek	Duygu	Elini eteğini çekmek	Vücut
Gücü yetmek	Duygu	Göz göze gelmek	Vücut
Halden anlamak	Duygu	Kulak ardı etmek	Vücut
İkinci plana düşmek	Duygu	Kulak misafiri olmak	Vücut
İleri gitmek	Duygu	Kulak vermek	Vücut
Keyfi yerinde olmak	Duygu	Yaşı kemale ermek	Vücut
Peşinde koşmak	Duygu	Yüze vurmak	Vücut
Zahmet olmak	Duygu	Yüzünde güller açmak	Vücut
Bir lokma yememek	Duyu	Surat asmak	Vücut
Tadına doyum olmamak	Duyu	Püf noktası	Diğer
Tat alamamak	Duyu	Sararıp solmak	Diğer
Adım atmak	Hareket	Şansı dönmek	Diğer
Bir hışımla dönmek	Hareket	Vakit geçirmek	Diğer
Harekete geçmek	Hareket	Yerine geçmek	Diğer
Kendini dışarı atmak	Hareket	Zincire vurmak	Diğer
Üstüne gitmek	Hareket	Halini almak	Diğer
Çiçek açmak	Doğa	İdare etmek	Diğer
Ekmek aslanın ağzında	Doğa	İflas etmek	Diğer
Güneş açmak	Doğa	Kendi yağında kavrulmak	Diğer
Yuva kurmak	Doğa	Kimi kimsesi olmamak	Diğer
		Ölçüyü kaçırmak	Diğer

C1 düzeyinde toplamda 49 deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerin 22'si sayıları içermektedir. Geri kalan deyimlerden 6'sı vücut bölümlerini içerirken, dördü dini tınılar içermektedir. İkiisi doğadaki nesneleri, ikisi ise duylara yönelik deyimlerdir. Tablo 15'te C1 seviyesinde tespit edilen deyimler ve temaları görülmektedir.

Tablo 15

Yedi İklim Seti – C1 seviye deyimler ve temaları

Deyim	Tema	Deyim	Tema
Ebedî âleme intikal etmek	Din	Kırk bir kere maşallah	Din
Kırk bir buçuk kere maşallah	Din	Rahmetle anmak	Din
Gönül gözü	Duygu	Yetmiş iki millet	Sayı
Maraz çıkarmak	Duygu	Doğru söyleyeni dokuz köyden kovmak	Sayı
Sinirlerine hâkim olmak	Duygu	Dokuz doğurmak	Sayı
Can kulağıyla dinlemek	Vücut	Dokuz ölç bir biç	Sayı
Elinden almak	Vücut	Er oyunu üçe kadar	Sayı
Elinin altında olmak	Vücut	Gökten üç elma düştü	Sayı
Kalp kırmak	Vücut	Kırk dereden su getirmek	Sayı
Kol kanat germek	Vücut	Kırk evin kedisi	Sayı
Şeytan görsün yüzünü	Vücut	Kırk gün kırk gece	Sayı
Dalıp gitmek	Doğa	Kırk kapının ipini çekmek	Sayı
Sis perdesi	Doğa	Kırk öksüzle bir mağarada kalmak	Sayı
Sınıfta kalmak	Diğer	Kırk param yok	Sayı
Temel atmak	Diğer	Kırk parasız	Sayı
Zırnık vermemek	Diğer	Kırk tarakta bezi var	Sayı
Hüküm sürmek	Diğer	Kırk yıl hatırı olmak	Sayı
Kaleme almak	Diğer	Kırk yılda bir	Sayı
Katkıda bulunmak	Diğer	Kırk yılın başı	Sayı
Küçük düşürmek	Diğer	Üç aşağı beş yukarı	Sayı
Layık görmek	Diğer	Üç gün üç gece	Sayı
Modası geçmek	Diğer	Üç nal bir ata kalmak	Sayı
Nükte yapmak	Diğer	Üç beşe bakmamak	Sayı

C2 düzeyinde toplamda 21 deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerin 8'i vücut bölümlerini içermektedir. Geri kalan deyimlerden 5'i doğadaki nesneleri içerirken, ikişer tanesi ise dini tınılar içermekte ve doğadaki nesneleri içermektedir. Ayrıca 2 deyim ise duyulara yönelik deyimlerdir. Tablo 16'da C2 seviyesinde tespit edilen deyimler ve temaları görülmektedir.

Tablo 16

Yedi İklim Seti – C2 seviye deyimler ve temaları

Deyim	Tema	Deyim	Tema
Ağzı yanmak	Vücut	Âdem oğlu	Din
Başı boş dolaşmak	Vücut	Ballandıra ballandıra anlatmak	Duyu
Başında paralansın	Vücut	Doruğa ulaşmak	Doğa
Baştan aşağı süzmek	Vücut	Eşeğe gem vurmak	Doğa
Canlı tutmak	Vücut	Ev sahipliği yapmak	Diğer
Dişini sıkmak	Vücut	Filizlenmek	Doğa
Gözünün içine bakmak	Vücut	İn cin top oynamak	Din
Haddini bilmek	Duygu	Karda gezip izini belli etmemek	Doğa
Kolları sıvamak	Vücut	Kuzu gibi sevimli	Doğa
Manevi açlık çekmek	Duygu	Odak noktası olmak	Diğer
		Tat almak	Duyu

3.3. İstanbul Setindeki Deyimler

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nde yer alan toplamda 100 deyim tespit edilmiştir. Tüm seviyeler göz önünde bulundurulduğunda vücut bölümlerini içeren deyimler, tüm deyimlerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bu deyimler sırasıyla C1, B2 ve B1'de toplanmıştır.

Tablo 17

İstanbul Setinde yer alan deyimlerin temaları

	A1	A2	B1	B2	C1	Toplam
Vücut bölümlerini içeren	1		10	14	31	56
Diğer		1	3	3	15	21
Duyguları ifade eden			6		2	8
Duyulara yönelik	1		2	1	2	7
Doğadaki nesneleri içeren			1	3	3	7
Sayıları içeren					1	1
Toplam	2	1	22	21	54	100

İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti'nin A1 ve A2 düzeyinde toplamda yalnızca üç deyim yer almaktadır. Bunlardan biri vücut bölümlerini içerirken, biri duyguları ifade etmektedir.

Tablo 18

İstanbul Seti – A1 ve A2 seviye deyimler

Deyim	Seviye	Tema
Dört gözle beklemek	A1	Vücut
Nefes almak	A1	Duyu
Aklı kalmak	A2	Diğer

B1 düzeyinde toplamda 22 deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerin 10'u vücut bölümlerini içermektedir. Geri kalan deyimlerden altısı duyguları ifade eden deyimlerken, ikisi duyulara yönelik, biri ise doğadaki nesneleri içeren deyimlerdir.

Tablo 19

İstanbul Seti – B1 seviye deyimler ve temaları

Deyim	Tema	Deyim	Tema
Bir çuval inciri berbat etmek	Doğa	Arası açılmak	Duygu
Başı sıkışmak	Vücut	Araları limoni olmak	Duygu
İş başa düşmek	Vücut	Aralarına kara kedi girmek	Duygu
Burun buruna gelmek	Vücut	Aralarındaki buzları eritmek	Duygu
Dil dökmek	Vücut	Aralarından su sızmamak	Duygu
Ele vermek	Vücut	Arası bozulmak	Duygu
Eli değmek	Vücut	Elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak	Duyu
Göz göre göre	Vücut	Tadı damağında kalmak	Duyu
Gözden çıkarmak	Vücut	İçini kemirmek	Diğer
Gözü hiçbir şey görmemek	Vücut	Anlata anlata bitirememek	Diğer
Kapılar yüzüne kapanmak	Vücut	Dikiş tutturamamak	Diğer

B2 seviyesindeki deyimler incelendiğinde toplamda 21 deyim yer aldığı, bunların 14'ünün vücut bölümlerini içeren deyimler olduğu, üçünün doğadaki nesneleri içerdiği, birinin ise duyulara yönelik deyim olduğu belirlenmiştir.

Tablo 20

İstanbul Seti –B2 seviye deyimler ve temaları

Deyim	Tema	Deyim	Tema
Göz önünde bulundurmak	Vücut	Ele almak	Vücut
Dile getirmek	Vücut	Göze almak	Vücut
Göz önüne sermek	Vücut	Aklını başına toplamak	Vücut
Ayak uydurmak	Vücut	Ele avuca sığmamak	Vücut
Gözden geçirmek	Vücut	Göz önüne almak	Vücut
Dili tutulmak	Vücut	Gözüne çarpmak	Vücut
El koymak	Vücut	Nabzını tutmak	Vücut
Leyleği havada görmek	Doğa	Büyümüş de küçülmüş	Diğer
Başına devlet kuşu konmak	Doğa	Damga vurmak	Diğer
Yer yarıp da içine girmek	Doğa	İçine atmak	Diğer
Ye kürküm ye	Duyu		

C1 seviyesindeki deyimler incelendiğinde toplamda 54 deyim yer verildiği, bu deyimlerden 31'inin vücut bölümlerini içerdiği görülmüştür. Üçü doğadaki nesneleri içeren deyimlerin ikisi duygulara ikisi ise duyulara yönelik deyimlerdir. Sayıları içeren ise tek bir deyim bulunmaktadır.

Tablo 21

İstanbul Seti – C1 seviye deyimler ve temaları

Deyim	Tema	Deyim	Tema
Gözünün feri sönmek	Vücut	Başını kaşıyacak zamanı olmamak	Vücut
Ağzından baklayı çıkarmak	Vücut	Beli bükülmek	Vücut
Aklını başından almak	Vücut	Dillere destan olmak	Vücut
Başa çıkmak	Vücut	Göz atmak	Vücut
Boy ölçüşmek	Vücut	Dalga geçmek	Doğa
Boynunu bükmek	Vücut	Işık tutmak	Doğa
Boyun eğmek	Vücut	Gün ışığına çıkmak	Doğa
Burun kıvrırmak	Vücut	Kapısını çalmak	Doğa
Dilinden düşürmemek	Vücut	Masaya yatırmak	Doğa
Diline sakız olmak	Vücut	Gönlünü almak	Duygu
Dillerde dolaşmak	Vücut	İçi içine sığmamak	Duygu
El ele vermek	Vücut	Tir tir titremek	Duyu
Eli silah tutmak	Vücut	Yeme de yanında yat	Duyu
Eline almak	Vücut	Dört elle sarılmak	Sayı
Göz göze gelmek	Vücut	Temeli atılmak	Diğer
Göz kamaştırmak	Vücut	Şansı yaver gitmek	Diğer
Gözü kaymak	Vücut	Çığır açmak	Diğer
Gözünü dikmek	Vücut	İpler kopmak	Diğer
Gözünün önünden geçmek	Vücut	Altüst etmek	Diğer
Gözünün önünden gitmemek	Vücut	Can vermek	Diğer
Kan kaybetmek	Vücut	Çileden çıkarmak	Diğer
Kan tepesine sıçramak	Vücut	Derdini Marko paşaya anlatmak	Diğer
Karın doyurmak	Vücut	Devreye sokmak	Diğer
Saçına ak düşmek	Vücut	Gönlünü çelmek	Diğer
Surat asmak	Vücut	Perte çıkmak	Diğer
Yüz tutmak	Vücut	Ters tarafından kalkmak	Diğer
Yüzüne gülmek	Vücut	Yakasına yapışmak	Diğer

3.4. Tüm Deyimlere İlişkin Değerlendirme

Tablo 22’de her iki Türkçe öğretim setinde de yer alan tüm deyimlerin kategorilerine göre dağılımı görülmektedir. Buna göre her iki sette toplamda en fazla yer verilen deyimler Vücut Bölümlerini İçeren deyimlerdir. Bu deyimler B1, B2 ve C1 düzeyinde yoğunlaşmıştır. Sonrasında Duyguları İfade Eden deyimler gelmektedir. Daha çok B1 düzeyinde yer verilen bu tip deyimleri, yine B1 düzeyinde yoğunlaşmış durumda olan Doğadaki Nesneleri İçeren deyimler takip etmektedir. Sonrasında ise C1 düzeyinde yoğunlaşmış durumda olan Sayıları İçeren Deyimler gelmektedir. Duyulara Yönelik, Dini

Tınılar İçeren deyimler ise nispeten dengeli bir dağılım sergilemiştir. Herhangi bir kategoriye girmeyen deyimler ise sayıca fazladır ve B1, B2 ve C1 düzeyinde yoğunlaşmıştır.

Tablo 22

Tüm deyimlerin kategorilerine göre dağılımı

	A1	A2	B1	B2	C1	C2	Toplam
Vücut bölümlerini içeren	7	4	33	30	37	8	119
Duyguları ifade eden	3	5	16	9	5	2	40
Doğadaki nesneleri içeren	3	2	12	4	4	5	31
Sayıları içeren	0	0	1	0	23	0	24
Duyulara yönelik	1	0	5	4	4	2	17
Dini tınılar içeren	1	1	0	5	4	2	13
Hareket bildiren	0	0	4	5	0	0	9
Diğer	6	10	26	15	25	2	83
Toplam	21	22	97	72	102	21	336

3.5. Deyim Öğretim Stratejileri

Dil öğrenme teknikleri, bir kişiyi dil öğrenme sürecine bilişsel olarak daha fazla dahil etmek ve kendi öğrenmesini aktif olarak kontrol etmesini sağlamak için edinilebilen ve öğretilebilen stratejik faaliyetlerdir. Belirli bir öğrenme veya iletişim sorunu için sözsüz bileşenler de dahil olmak üzere kasıtlı olarak kullanılan eylemler olarak dil öğrenme stratejileri, konuya ya da öğrencinin tercihlerine göre değişkenlik gösterebilir (Alyılmaz & Şengül, 2018).

Herhangi bir yabancı dilin öğrenilmesinde kullanılacak stratejiler, dil öğrenen kişinin o dildeki seviyesi ile ilişkilidir. Dil öğreniminde bireyin seviyesi yükseldikçe o dile ilişkin akıcılığı artmaktadır. Akıcılık ise güçlü bir anlatımı beraberinde getirmektedir. Konuşmadaki akıcılığı ve anlatımdaki vurguyu artıran bir unsur olarak deyimlerin kullanılabilmesi için uygun stratejiler kullanılarak öğretilmesi gereklidir. Bu noktada yabancı dil öğretiminde deyimlerin öğretim stratejilerinin ne olacağına yönelik farklı konulara odaklanan araştırmalara sıklıkla rastlanmaktadır.

Erten-Dalak (2017), yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde iletişimsel yaklaşımın deyim öğretimindeki başarısına etkisini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirdiği

araştırmasında farklı öğretim süreçlerine maruz kalan gruplardan iletişimsel yaklaşımın uygulandığı grubun deyim öğrenimi konusunda daha başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu nedenle de yabancılara Türkçe öğretirken deyimlerin iletişimsel tekniklerle öğretilmesi gerektiğini önermiştir.

Altıyılmaz ve Şengül (2017) ise yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil öğrenme stratejilerine dayalı etkinliklerin dilbilgisi başarısına ve kalıcılığa etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda Türkçenin yapısına bağlı olarak bellek stratejileri, bilişsel stratejiler, karşılaştırmalı çözümleme, tümdengelim, yeniden birleştirme, eş anlamlı sözcük kullanma gibi stratejilerin dilbilgisi öğretiminde etkili olduğu belirlenmiştir. Bu stratejilerin iletişimsel boyutta kullanılmasının öğrenci başarısını olumlu yönde etkilediğini de belirlemiştir. Dolayısıyla Erten-Dalak (2017) ve Altıyılmaz ve Şengül (2017), deyim öğretiminde iletişimsel stratejilerin önemine vurgu yapmıştır.

Deyimlerin iletişimsel stratejilerle öğretilmesine yapılan vurgular doğrultusunda televizyon dizilerinin de atasözü ve deyim öğretiminde etkili olabileceğini öne süren Gülerer ve Sezen (2020), gerçekleştirdikleri çalışmada televizyon dizileri sayesinde öğrenilen deyimlerin unutulmadığını ortaya çıkarmıştır.

Mutlu (2016) ise yabancılara Türkçe deyimlerin öğretiminde anadil ve Türkçe arasındaki anlam ve yapı olarak benzer olan deyimlerden başlamanın önemli bir çıkış noktası olacağını savunmuş ve benzer deyimlerin kullanılması stratejisinin deyim öğretiminde kullanılabileceğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla bir diğer deyim öğretim stratejisi anadil ve Türkçe arasındaki anlamca ya da yapıca benzer deyimlerin öğretilmesidir.

Gün, Tanrıkulu ve Türk (2021), yabancılara Türkçe öğretimi alanında ek çalışma kağıtları ile deyim öğretimi konusunu incelemiş ve verilen ek kağıtlarda deyimlerle ilgili görsele ve deyim hikayesine yer verilmiştir. Araştırma sonucunda deyimlerin öğretiminde ek çalışma kağıtlarının etkili ve kalıcı bir öğrenme tekniği olduğu belirlenmiştir. Bu yolla öğrenmenin yalnızca sınıf içinde değil günlük hayatta ve okul dışında da devam ettiği belirlenmiştir.

Keray-Dinçel ve Savur (2019) ise yabancılara Türkçe öğretimi konusunda farklı bir yaklaşım önermiş ve yabancılara deyimlerin uluslararası bir sanatçı olan Tarkan

şarkıları ile öğretilbileceğini öne sürmüştür. Yapılan araştırmada Tarkan'ın 8 albümünde toplamda 406 deyim olduğu, sadece bir albümündeki deyim sayısının 111 olduğu belirlenmiş, böylece deyim öğretimi için Tarkan şarkılarının önemli bir kaynak olabileceği ve deyimlerin eğlenceli bir şekilde öğretilbileceği gösterilmiştir.

Saydam, Aytan ve Günaydın (2020) ise yabancılara Türkçe deyimlerin emojiiler vasıtasıyla öğretilbileceği savından hareketle araştırmasını gerçekleştirmiştir. Araştırmada deney - kontrol gruplu ön test – son test yaklaşımından yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda emojiiler yoluyla deyim ve atasözü öğretiminin klasik yöntemlerden çok daha başarılı sonuçlar verdiği belirlenmiştir.

Güneş'in (2009) de belirttiği gibi deyim öğretiminde algısal beceriler deyimleri tanıma, anlamını kavrama, deyimlerdeki sözcüklerin gerçek anlamıyla deyimün sahip olduğu mecazi anlamı ayırt edebilme ve doğru yer ve doğru zamanda deyimleri kullanabilmektir. Deyimlerin öğretiminde, deyimlerin sahip oldukları mecazi anlam nedeniyle bağlamdan yararlanmak gereklidir. Deyimlerin anlamlandırılmasında bağlam çerçevesinde var olan tüm dilsel bilgilerin kullanılmalı, bağlamın meydana getirdiği anlama uygun çıkarım yapılmalı, deyimlerin değiştirilmesi durumunda metindeki anlam bütünlüğünün kaybolabileceğinin farkında olunması gereklidir.

Bağlam, bir dil ögesinin (kelime ya da cümle) kendinden önce ya da sonra gelenini etkileyen, onun anlamını değiştiren, dil ögesini kendi sahip olduğu anlamdan daha büyük bir anlam bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesini sağlayan, parça-bütün ilişkisini kuran verilerdir (Yaman & Akkaya, 2012). Deyimlerin sahip olduğu mecazi anlam nedeniyle bağlam temelli öğretim stratejisinin kullanılması gerekmektedir. Zira, yabancılar için Türkçe öğretim setleri, yazılı materyaller olduğundan metin işleme sürecinde bağlamı dikkate alarak öğretim yapılması daha kolay olacaktır. Aynı zamanda ders kitaplarındaki diyaloglardan yola çıkarak diyalogun gelişimi doğrultusunda bir bağlam oluşturmak mümkündür. Kaldı ki hem bağlam oluşturularak hazırlanmış diyaloglara yer vermek hem de bu diyalogları sınıf ortamında karşılıklı olarak okumak, aktif öğrenmeyi sağlayacaktır (Özbay & Akdağ, 2013).

Kılıç ve Aytan (2019) da Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde deyimlerin hikâye içindeki bağlamlarından hareketle anlamlı ve kalıcı olarak öğretilbileceğini ortaya koymuştur. Bunu yaparken öğrencinin kendi anadilinden de faydalanılmıştır. Dolayısıyla

Kılıç ve Aydan (2019), yabancılara Türkçe öğretiminde hem bağlam yaklaşımından hem de öğrencinin kendi anadilinden faydalanma anlamında karma bir çalışma geliştirmiş ve deyimlerin daha kalıcı bir şekilde öğrenilmesini sağlamıştır. (Kılıç & Aytan, 2019).

Akpınar ve Açık (2010) deyim ve atasözlerinin ayrı bir ders olarak değil kitaplar içerisindeki metinlere ve materyallere dağıtılması gerektiğini önermiştir. Bu öneriyi de temellendirirken deyim ve atasözlerinin hangi bağlamda kullanılacağını ancak bu yolla fark edebileceğini öne sürmüştür. Ayrıca deyimlere yalnızca ders kitabında değil alıştırma kitaplarında, görsel ve işitsel öğelerde de yer verilmesi gerektiğini savunmuştur. Benzer şekilde Şalvarlı (2010) da deyimlerin ayrı bir ders gibi işlenmemesi gerektiğini, öğretim sürecinin her aşamasında, okuma metinlerinde ve yerine uygun olarak kullanılması gerektiğini savunmuştur. Bu araştırmada gösterildiği gibi yabancılar için Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları ve alıştırma kitaplarındaki deyimlerin farklı seviyelere dağıtıldığı, bu bağlamda Akpınar ve Açık (2010) ile Şalvarlı'nın (2010) belirttiği stratejiye yer verildiğini söylemek mümkündür.

Tekin ve Baş (2019) ise İstanbul ve Yedi İklim yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarındaki atasözü ve deyimlerin öğretim stratejilerini incelemiştir. Araştırmada deyimlerin öğretim stratejilerini anlama becerisine yönelik, anlamı çözmeye yönelik, anlatma becerisine yönelik, görsellere yönelik ve ölçme değerlendirmeye yönelik olmak üzere beş gruba ayırmıştır. Araştırmada konuşmaya ve konuşmayı ölçmeye yönelik stratejilere rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmada da incelenen Yedi İklim ve İstanbul yabancılar için Türkçe setlerinin öğretim stratejileri bağlamında eksik olduğu görülmektedir.

Bu araştırmada ortaya konulduğu gibi, incelenen her iki sette toplamda en fazla yer verilen deyimler vücut bölümlerini içeren deyimlerdir. Kır-Cullen (2021), vücut bölümlerini içeren deyimleri yaratıcı drama yöntemi ile öğretmeye yönelik bir model geliştirme çalışması gerçekleştirmiştir. Çalışmada 75 vücut bölümü içeren deyimle toplamda altı drama atölyesi planı hazırlanmıştır. Atölyelerde deyimlerin öğretimini kolaylaştıracak şekilde diyaloglar hazırlanmıştır. Dolayısıyla Kır-Cullen'in (2021) metodolojisi ile yabancılar için Türkçe öğretiminde drama atölyesi planından faydalanılabilir.

Bahsedilen araştırmalarda da gösterildiği gibi yabancılara Türkçe ğretiminde deyimleri öğretirken görsel-işitsel materyaller kullanarak iletişimsel bir yöntemin tercih edilmesi ve bağlamın ön planda tutulması en sık önerilen ğretim stratejileri olarak görülmektedir. Aynı zamanda öğrencinin kendi anadili ile Türkçe arasındaki ortak ya da benzer deyimlerin öğretilmesi de deyim ğretimi için iyi bir çıkış noktası olarak görülmektedir. Bu bağlamda deyimlerin hikayesinin yer aldığı görsellerden ve hikyenin anlatıldığı metinlerden faydalanmak, hikayeler aracılığı ile öğretilen deyimlerin pekiştirilebilmesi için iletişimsel yaklaşımdan faydalanarak diyaloglar oluşturmak ve yaratıcı dramadan faydalanmak, deyimlerin öğretilmesi için önerilmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ

Bireylerin iletişimde kullandıkları kelimeler ve işaretler gibi araçları ifade eden dil, canlı bir varlıktır ve her dilin kendine has kuralları bulunmaktadır. Bu kurallar dahilinde duygu ve düşünceler aktarıldığı gibi gelecek nesiller ile bir köprü kurulmakta ve kültür, sonraki nesillere aktarılmaktadır. Bu kültür aktarımı ise insan topluluklarını millete dönüştürmektedir. Dolayısıyla dil, belirli bir topluluğu millet yaparak bir arada tutan bir tür harç vazifesi görmektedir.

Dil ve kültür birbiriyle iç içe geçmiştir ve birbirinden ayrılması mümkün değildir. Bebeklerin doğdukları anda herhangi bir dili, milliyeti ve kültürü olmadığı ve ortalama 2-2,5 yaşına kadar konuşma yetisine sahip olmadıkları düşünüldüğünde, anadillerini öğrenerek bir milliyete sahip olmaya başladıkları ve üyesi oldukları milletin kültürünü öğrenmeye başladıklarını söylemek mümkündür. Bu bağlamda insanlar, dil öğrenerek kültürü de öğrenmektedir. Esasen dil öğrenmek, kültürü öğrenmekle eşdeğerdir. Aynı durum sonradan bir dili öğrenmek için de geçerlidir. Bir yabancı dil öğrenmek, o yabancı dilin kültürünü de öğrenmeyi sağlamaktadır. Bu kültür aktarımında dildeki söz varlıklarının rolü büyüktür. Çünkü dil, kültürü yarattığı gibi kültür de dili şekillendirmektedir. Dolayısıyla atasözleri ve deyimler o dilin konuşulduğu milletlerin kültürlerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda yabancı dil öğretiminde deyimlere yer verilmesi, o dilin kültürünün yabancılara aktarımını sağlayacaktır.

Bu çalışmada “İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı”, “İstanbul Yabancılar için Türkçe Çalışma Kitabı”, “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti Ders Kitabı” ve “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti Çalışma Kitabı” örneklem olarak kullanılmış ve ilgili kitaplarda yer alan deyimler çözümlemeye tabi tutulmuştur. İstanbul Yabancılar için Türkçe öğretim seti C1 düzeyine kadar iken Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti ise C2 düzeyine kadardır.

Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti’nde yer alan deyimlerin sayıca çok fazla olmadığı göze çarpmaktadır. A1 ve A2 düzeyinde toplamda yalnızca 3 deyim yer alırken, Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti’nde ise A1 düzeyinde 18, A2 düzeyinde ise 21 deyim yer almaktadır. B1 ve B2 düzeyi için toplamda İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti’nde toplamda 43 deyim yer alırken, Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti’nde toplamda 95 deyim bulunmaktadır. Son olarak

C1 düzeyinde İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti'nde 54, Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'nde ise C1 ve C2 düzeyinde toplam 70 deyim bulunmaktadır. Bulgular, Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'nin deyimlere İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti'ne göre daha fazla önem verdiğini ve daha fazla yer verdiğini göstermektedir.

Her iki Türkçe öğretim setinde toplamda 336 deyim yer alırken, bu deyimleri gruplandırmak için deyimlerin yapısı incelenmiş ve sonuçta deyimlerin “Dini Tınılar İçeren”, “Doğadaki Nesneleri İçeren”, “Duyguları İfade Eden”, “Duyulara Yönelik”, “Hareket Bildiren”, “Sayıları İçeren”, “Vücut Bölümlerini İçeren” ve herhangi bir kategoriye girmeyenleri belirtmek için “Diğer” olarak sınıflandırılabilceği değerlendirilmiştir.

Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'nde yer alan deyimler bu kategoriler bağlamında incelendiğinde tüm set içerisinde en fazla yer verilen kategorinin Vücut Bölümlerini İçeren deyimler olduğu görülmüştür. Özellikle B1 seviyesinde yer verilen bu tip deyimler, yapısında baş, kafa, kol, ayak, el, yüz ve surat vücut bölümlerine karşılık gelen kelimeleri içermektedir. B2 seviyesinde de bu tip deyimlere sıklıkla rastlanmaktadır. Vücut Bölümlerini İçeren deyimleri takip eden kategori ise Duyguları İfade Eden deyimlerdir. Tüm set içerisinde toplamda 32 deyim bu kategoride yer almaktadır ve bu tip deyimler en çok B1 ve B2 düzeyinde yer almaktadır. Doğadaki Nesneleri İçeren deyimler ise tüm set içerisinde sıklık bakımından üçüncü sıradadır. Bu tip deyimlere özellikle B1 düzeyinde yer verilmiştir. Hareket Bildiren Deyimler ise en az yer verilen deyimlerdir. Toplamda 9 adet bulunan bu tip deyimler B1 ve B2 düzeyinde bulunmaktadır. Sayıları İçeren Deyimler kategorisinde yer alan deyimler ise C1 düzeyinde yoğunlaşmıştır. Dua ve beddua niteliğinde olmayan ancak Dini Tınılar İçeren Deyimler ise B2 ve C1 kategorisinde yoğunlaşmıştır. Ayrıca tüm sette herhangi bir kategoriye girmeyen deyimler de oldukça fazladır.

İstanbul Türkçe Öğretim Seti'nde yer alan deyimler kategorileri bağlamında incelendiğinde, tüm sette yer verilen deyimlerin yarısından fazlasının Vücut Bölümlerini İçeren Deyimler kategorisinde yer aldığı görülmektedir. Ayrıca A1 ve A2 düzeyi için neredeyse hiç deyim yer verilmediği, B1 ve B2 düzeyi için ise az sayıda deyim yer verildiği görülmüştür. İstanbul Türkçe Öğretim Seti'ndeki deyimler C1 düzeyinde yoğunlaşmıştır. Bu deyimlerin de büyük çoğunluğu Vücut Bölümlerini İçeren Deyimlerdir.

Görüldüğü üzere her iki öğretim seti birlikte değerlendirildiğinde Vücut Bölümlerini İçeren deyimler en fazla yer verilen deyimlerdir. Sonrasında ise Duyguları İfade Eden ve Doğadaki Nesneleri İçeren deyimler gelmektedir. Ancak genel bir değerlendirme yapıldığında, Türkçe gibi oldukça zengin bir dilin öğretimine yönelik kitaplarda yer verilen deyimlerin sayıca az olduğu görülmektedir. Her ne kadar sonradan öğrenilen bir dilde çoğunlukla mecazi anlamlar taşıyan deyimleri kullanmak kolay değilse de bu tip söz varlıklarına öğretim setlerinde yer verilmesi Türkçe öğrenimine katkı sağlayacağı gibi dilin kültür aktarımındaki rolünden de daha fazla faydalanmayı beraberinde getirecektir. Bu bağlamda Türkçe öğretimine yönelik setlerde deyimlere daha fazla yer verilmesi gerektiğini söylemek mümkündür ve önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, H. (2016). *Açıklamalı - Örnekli Türkçe Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınevi.
- Akkök, E. A. (2009). Yabancı Dilde Deyimlerin Öğretimi. *Dil Dergisi*, 19(143), 59-77.
- Akpınar, M., & Açık, F. (2010). Avrupa Dil Gelişim Dosyası bağlamında yabancılara Türkçe öğretiminde deyim ve atasözlerinin öğrenme-öğretme sürecine aktarımı. *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Aksoy, Ö. A. (2008). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü -1*. İzmir: İnkılap Yayınevi.
- Altaylı, S. (2010). Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar. *Karadeniz Araştırmaları*(25), 125-134.
- Altıntaş, N. (2020). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Deyim Kullanımı. *Genç Dilbilim Yazılar*, 127-145.
- Altunkaya, H. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Dinleme ve Okuma Kaygıları. *Education Sciences*, 12(3).
- Alyılmaz, S., & Şengül, K. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil öğrenme stratejilerine dayalı etkinliklerin dilgisine yönelik başarıya ve kalıcılığa etkisi. *Dil Dergisi*, 169/1.
- Arıcı, A. F., Sallabaş, M. E., & Yorgancı, O. K. (2019). Dil Bilinci ile Milli Kimlik İlişkisi. *Milli Eğitim Üzerine Yazılar*.
- Arıcı, B. (2019). Yurt Dışında Türkçe ve Türk Kültürü Öğretmek için Hazırlanan Kitaplarda ve İlgili Öğretim Programında Milli Kültür Unsurları. *Milli Eğitim Üzerine Yazılar*.
- Arslantaş, H. A. (2008). Kültür Kişilik ve Kimlik. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 7(1).

- Avcı, Y., & Küçük, S. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Bilgisi Öğretimi. *Electronic Turkish Studies*, 12(35).
- Aydın, Y. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Argonun Yeri Üzerine Bir Tartışma. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 308-326.
- Bayar, A. (2016). Rusçada ve Türkçede Ev Kelimesini İçeren Deyimlerin Anlambilim (Semantik) Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(57), 187-194.
- Bayraktar, F. S., & Dağdeviren, A. (2015). Türkçeden Bulgarcaya Geçen Sözcüklerdeki Anlam Değişimleri Üzerine Bir Deneme. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 1-18.
- Boylu, E. (2014). Dil-Kültür İlişkisi ve İran'da Türkçe Öğretimine Etkisi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*(4), 19-28.
- Çalışkan, N. (2013). Kavramsal Anahtar Modeli ile Metafor ve Deyim Öğretimi. *Bilig*(64), 95-122.
- Çapar, G., & Yenipınar, U. (2016). Somut Olmayan Kültürel Miras Kaynağı Olarak Yöresel Yiyeceklerin Turizm Endüstrisinde Kullanılması. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*(25).
- Çarıkçı, İ., & Koyuncu, O. (2010). Bireyci-Toplumcu Kültür ve Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(3).
- Çelepi, M. S. (2016). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Üniversite Gençliği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3).
- Çelik, Y. (2017). Türkiye Türkçesinde Duyu Organlarıyla Kurulan Deyimler. *Journal of International Social Research*, 10(50).

- Çetintaş, B. (2016). Kültür Kavramının Kapsamı, Anlam ve Tanımları. *Electronic Turkish Studies*, 11(18).
- Çiğçioğlu-Çabuk, A. (2015). Türkçedeki Örtmece Sözlerin Oluşum Yolları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(5), 136-160.
- Çiftçi, M. (2006). Argonun Niteliği ve Argoya Bakış Açımız. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 6(2), 297-301.
- Çınar, B. (2008). Teşbih (Benzetme) Sanatına Dilbilimsel Bir Yaklaşım. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 129-142.
- Demir, A., & Açık, F. (2011). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültürlerarası Yaklaşım ve Seçilecek Metinlerde Bulunması Gereken Özellikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*(30).
- Deniz, K., & Alkol, N. (2016). Mesleki Dilin Söz Varlığı ve Terim. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(210), 201-214.
- Dereli, M. V. (2018). Harezmi-Kıpçak Döneminde Arapça ile Türkçeyi Buluşturan Sözcükler: ez-Zemahşerî'nin Mukaddimetu'l-Edeb'i Örneği. *Bilimname*, 36(2).
- Doğan, C. (2012). *SistematiK Yabancı Dil Öğretim Yaklaşımı ve Yöntemleri*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Doğan, Y. (2016). Ebû Hayyân el-Endelüsî'nin Kitâbu'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk Adlı Eserinin Dilbilim Açısından İncelenmesi. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 20(2).
- Dönmezer, S. (2014). *Toplumbilim*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Ergene, O. (2014). Türkiye Türkçesinin Söz Varlığında Hayvan Adlarının Organ Adlarıyla ya da Vücut Bölümlerine İlişkin Adlarla Oluşturduğu Deyim Aktarması Örnekleri. *Turkish Studies*, 9(6), 319-365.
- Eroğlu, F. (2016). *Davranış Bilimleri*. İstanbul: Beta Basım Yayın.

- Erten-Dalak, H. D. (2017). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde İletişimsel Yaklaşımın Deyim Öğretimindeki Başarıya Etkisi*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Eylül, P. (2019). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Tandem Yayınları.
- Genç, M. (2017). *Söylence ve Açıklamalarıyla Deyimler*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Göçen, G., & Okur, A. (2018). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi: Ne Kadar Öğreteceğiz? *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 2180-2203.
- Göçer, A., & Karadağ, B. F. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Öğrencilerin Söz Varlığının Sözlük Okuma Yoluyla Geliştirilmesi. 6. *Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi*.
- Gökharman, D. (2019). *Rusça ve Türkçede Deyimler ve Atasözlerinin Anlambilim ve Biçimbilim Açısından Denkliği*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gönen, S. (2008). Deyimlere Şekil Açısından Bir Yaklaşım Örneği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(20), 207-217.
- Gönen, S. (2011). Balkan Türklerinin Belleğinde Yaşayan Ortak Deyimlerin Günümüze Yansıması. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(25), 193-222.
- Gülcü, İ. (2018). *Hatay Altınözü Bölgesi'nde Konuşulan Arapça Diyalektiği: Atasözleri, Deyimleri ve Bunların Fasih Arapçayla Karşılaştırılması*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gülerer, S., Sezen, Y. (2020). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde TV dizisi kullanmanın atasözü ve deyim öğretmedeki etkisi. *International Journal of Language Academy*, 8(1).
- Gün, M., Tanrıku, L., & Türk, A. (2021). Yabancılar Türkçe öğretimi alanında ek çalışma kağıtları ile deyim öğretimi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 23.

- Güneş, S. (2009). Yabancı dil öğretiminde deyim öğretimi: Yöntemler, teknikler ve uygulamalar. *Dilbilim*, 22.
- Güneş, S. (2009). Yabancı Dil Öğretiminde Deyim Öğretimi: Yöntemler, Teknikler ve Uygulamalar. *Dilbilim*(22), 1-15.
- Gürsel, B. T. (2020). *Türkçe ve Boşnakça Deyimler Üzerine*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Isakovic, N., & Arslan, M. (t.y.). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dinlediğini ve Okuduğunu Anlama Becerisinin Gelişimine Etki Eden Unsurların Belirlenmesi. https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/51175645/Makale._Nejra_Isakovic.pdf?response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DYABANCI_DIL_OLARAK_TURKCE_OGRETIMINDE_DI.pdf&X-Amz-Algorithm=AWS4-HMAC-SHA256&X-Amz-Credential=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A%2F2
- İşçan, A. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarım Aracı Olarak Filmlerden Yararlanma. *Atatürk Üniversitesi Türkiyet Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(58).
- İşçan, A., & Yassıtaş, T. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Kültür Aktarımı: Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti Örneği (B1-B2 Düzeyi). *Aydın Tömer*, 3(1).
- Kahya, H. (2017). “Codex Cumanicus”. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2).
- Keray-Dinçel, B., & Savur, H. (2019). Yabancılarla Türkçe deyim ve atasözü öğretiminde kullanılabilecek bir araç: Tarkan şarkıları. *International Journal of Language Academy*, 7(1).

- Kılıç, H., & Aytan, T. (2019). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde deyimlere yönelik bir uygulama önerisi . *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 2(2).
- Kır-Cullen, E. (2021). Yaratıcı drama yöntemi ile deyimlerin öğretilmesi; Yabancı dil olarak Türkçe dersleri için model sunumu. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Özel Sayısı).
- Koca, S. K. (2010). Genel Hatları ile Kültür ve Sembol İlişkisi. *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2).
- Koparıcı, I. F. (2019). *Yabancı Dil Olarak Türkçe B1 Seviyesinde Deyim Öğretimi / Öğrenimi*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kurudayıoğlu, M. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Ders Kitaplarındaki Konuşma Etkinliklerinin Konuşma Türleri Açısından Değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(3).
- Küzeci, D. (2018). İlişkiler Bağlamında Dil, Yazın, Kültür, Toplum ve Eğitim. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(39).
- Lembet, Z. (2012). Kültür, Dil ve Tüketim ve Reklam İlişkisi. *Tüketici Yazıları*(III).
- Moralı, G., & Göçer, A. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Paylaşımına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4).
- Mutlu, K. (2016). Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Benzer Atasözü ve Deyimlerin Önemi ve Polonyalılara Türkçe Öğretiminde Bunların Kullanımı. *Belleten*, 64(2), 245-268.
- Nurlu, M. (2019). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi*. Antalya: Kalem Kitap.

- Oğuz, E. S. (2011). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2).
- Oğuz, M. O. (2013). Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Mîras. *Milli Folklor*, 25(100).
- Özbay, M., & Akdağ, E. (2013). Deyimlerin öğretiminde aktif öğrenmenin etkisi. *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 1(2).
- Pourissa, D. (2018). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde İnsan Organlarını Konu Alan Türkçe ve Farsça Deyimlerin Karşılaştırılması*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Saydam, M., Aytan, T., & Günaydın, Y. (2020). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde deyim ve atasözlerinin emojiiler yoluyla öğretimi. *International Journal of Academy*, 8(1).
- Şahin, H. (2006). Terimlerin Genel Yansımasına Dair Bazı Gözlemler. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(20), 123-129.
- Şalvarlı, B. (2010). *Türkçe deyim öğretimi için metin hazırlama*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tekin, E., & Baş, B. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitaplarında Atasözü Ve Deyimlerin Öğretim Stratejileri. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 157-171.
- TELC. (2013). *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi: Öğrenim, Öğretim ve Değerlendirme*.
https://www.telc.net/fileadmin/user_upload/Publikationen/Diller_iain_Avrupa_Ortak_oneriler_AEeraevesi.pdf
- Tiryaki, E. N. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1).

- Tokat, F. (2014). Türkçede Tıp Terimleri ile Kurulmuş Deyimler. *Avrasya Terim Dergisi*, 2(2), 11-19.
- Türker, A., & Çelik, İ. (2012). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turistik Ürün Olarak Geliştirilmesine Yönelik Alternatif Öneriler. *Yeni Fikir*(9).
- Ünveren-Kapanzade, D. (2018). Dil ve Kültür Aktarımında İşlevsel Bir Araç Olarak Ders Kitapları: Türkçe Ders Kitapları Örneği. *Electronic Turkish Studies*, 13(27).
- Yaman, H., & Akkaya, D. (2012). Dilbilimin kelime türlerine açılan kapısı: Bağlam türleri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(3).
- Yaşar, F. (2017). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Milenyum Yayınevi.
- Yeşil, S. (2015). Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve Alternatif Bir Strateji: Kültürel Zeka. *KMU İİFB Dergisi*, 11(16).
- Yeşil, Y. (2014). Bir Gelenek, Bir Deyim: Mürekkep Yalamak. *Türkbilig*(28), 127-132.
- Yılmaz, F., & Şenden, Y. E. (2014). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kalıp Sözlerin Etkinliklerle Öğretimi. *Asya Öğretim Dergisi*, 2(1), 53-63.
- Yılmaz, Ö., & Dilidüzgün, Ş. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Metin Odaklı Dilbilgisi Öğretimi Üzerine Öğrenci Görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(1).
- Yılmaz, Y., & Bayraktar, D. (2016). Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesi'nde Yiyecek ve İçecek Adlarında Yan Anlamlılık. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(5), 30-50.

EKLER

Ek 1. Setlerdeki Tüm Deyimler

Âdem oğlu
 Adım atmak
 Adını biz verdik, yaşını Allah versin
 Affını dilemek
 Ağaç olmak
 Ağzı yanmak
 Ağzına lokma girmemek
 Ağzından baklayı çıkarmak
 Ağzının tadını bilmek
 Akla gelmek
 Akli başına gelmek
 Akli kalmak
 Aklını başına toplamak
 Aklını başından almak
 Allah devlete, millete zeval vermesin
 Allah nazarlardan saklasın
 Allah zihin açıklığı versin
 Allah'ın hikmetine bak
 Altüst etmek
 Anlata anlata bitirememek
 Araları limoni olmak
 Aralarına kara kedi girmek
 Aralarındaki buzları eritmek
 Aralarından su sızmamak
 Arası açılmak
 Arası bozulmak
 Ayak uydurmak
 Ayaklarına kara sular inmek
 Ayakta kalmak
 Aynı yastıkta kırk yıl
 Ballandıra ballandıra anlatmak
 Baş etmek

Başa çıkmak
Başı boş dolaşmak
Başı sıkışmak
Başına devlet kuşu konmak
Başına geçmek
Başına iş gelmek
Başına talih kuşu konmak
Başında beklemek
Başında paralansın
Başını kaldırmamak
Başını kaşıyacak zamanı olmamak
Başta gelmek
Baştan aşağı süzmek
Bel bağlamak
Beli bükülmek
Bembeyaz olmak
Bereket versin
Bir araya getirmek
Bir çuval inciri berbat etmek
Bir hışımla dönmek
Bir lokma yememek
Bir yastıkta kocamak
Boy ölçüşmek
Boynunu bükmek
Boyun eğmek
Burnu büyümek
Burun buruna gelmek
Burun kıvrırmak
Büyümüş de küçülmüş
Can kulağıyla dinlemek
Can vermek
Canı istemek
Canına kıymak
Canını almak
Canlı tutmak

Cehennem gibi
Çaba göstermek
Çığır açmak
Çıt çıkmamak
Çiçek açmak
Çileden çıkarmak
Dalga geçmek
Dalıp gitmek
Damga vurmak
Demirden leblebi gibi
Derde deva gelmek
Derdini Marko paşaya anlatmak
Destek olmak
Devreye sokmak
Dikiş tutturamamak
Dikkat çekmek
Dil dökmek
Dile getirmek
Dili tutulmak
Dilinden düşürmemek
Diline sakız olmak
Dillerde dolaşmak
Dillere destan olmak
Dişini sıkmak
Doğru söyleyeni dokuz köyden kovmak
Dokuz doğurmak
Dokuz ölç bir biç
Doruğa ulaşmak
Dört elle sarılmak
Dört gözle beklemek
Dünyaya gelmek
Ebedî âleme intikal etmek
Ekmek aslanın ağzında
El atmak
El ele vermek

El kadar
El koymak
El sürmemek
El üstünde tutmak
Ele almak
Ele avuca sığmamak
Ele vermek
Eli değmek
Eli silah tutmak
Elinden almak
Elinden zehir olsa içmek
Eline almak
Eline sağlık
Elini eteğini çekmek
Elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak
Elinin altında olmak
Emek vermek
Er oyunu üçe kadar
Eşeğe gem vurmak
Etki bırakmak
Ev sahipliği yapmak
Faydası olmak
Filizlenmek
Gelin almak
Gökten üç elma düştü
Gönlünü almak
Gönlünü çelmek
Gönül almak
Gönül gözü
Gönül vermek
Göz atmak
Göz göre göre
Göz göze gelmek
Göz kamaştırmak
Göz önünde bulundurmak

Göz önüne almak
Göz önüne sermek
Gözden çıkarmak
Gözden geçirmek
Göze almak
Gözlerine inanamamak
Gözlerini açmak
Gözünü hiçbir şey görmemek
Gözünü kaymak
Gözünü aydın
Gözüne çarpmak
Gözünü dikmek
Gözünün ferisi sönmek
Gözünün içine bakmak
Gözünün önünden geçmek
Gözünün önünden gitmemek
Gücü yetmek
Güçlük çekmek
Gün ışığına çıkmak
Güneş açmak
Haddini bilmek
Hak kazanmak
Hakkını aramak
Halden anlamak
Halini almak
Harekete geçmek
Hava açmak
Hava kapanmak
Hüküm sürmek
Işık tutmak
İçine sığmamak
İçine atmak
İçine kapanmak
İçini kemirmek
İdare etmek

İflas etmek
İkinci plana düşmek
İleri gitmek
İlişğini kesmek
İn cin top oynamak
İnsafa gelmek
İnsan gibi
İpler kopmak
İş başa düşmek
İşaret vermek
İyi gelmek
Kaleme almak
Kalp kırmak
Kan kaybetmek
Kan tepesine sıçramak
Kan ter içinde kalmak
Kapı açmak
Kapılar yüzüne kapanmak
Kapısını çalmak
Karda gezip izini belli etmemek
Karın doyurmak
Karşı karşıya gelmek
Karşılık vermek
Katkıda bulunmak
Kendi yağında kavrulmak
Kendine gelmek
Kendini bulmak
Kendini dışarı atmak
Kendini dinlemek
Kendini düşünmek
Kendini kaybetmek
Keyfi yerinde olmak
Keyfini çıkarmak
Kırk bir buçuk kere maşallah
Kırk bir kere maşallah

Kırk dereden su getirmek
Kırk evin kedisi
Kırk gün kırk gece
Kırk kapının ipini çekmek
Kırk öksüzle bir mağarada kalmak
Kırk param yok
Kırk parasız
Kırk tarakta bezi var
Kırk yıl hatırı olmak
Kırk yılda bir
Kırk yılın başı
Kıvama gelmek
Kıymetini bilmek
Kimi kimsesi olmamak
Kol kanat germek
Kolları sıvamak
Kulağına kar suyu kaçırmak
Kulak ardı etmek
Kulak misafiri olmak
Kulak vermek
Kuzu gibi sevimli
Küçük düşürmek
Layık görmek
Leyleği havada görmek
Manevi açlık çekmek
Maraz çıkarmak
Masaya yatırmak
Meraktan ölmek
Modası geçmek
Nabzını tutmak
Nefes almak
Nükte yapmak
Odak noktası olmak
Ölçüyü kaçırmak
Ömrü uzamak

Ömrüne ömür katmak
 Önüne çıkmak
 Önüne geçmek
 Örnek olmak
 Öve öve bitirememek
 Perte çıkmak
 Peşinde koşmak
 Peşinden koşmak
 Püf noktası
 Rahmetle anmak
 Rol oynamak
 Rol üstlenmek
 Saçına ak düşmek
 Saçlarına ak düşmek
 Sararıp solmak
 Sıcak bakmak
 Sınava girmek
 Sınıfta kalmak
 Sinirlerine hâkim olmak
 Sis perdesi
 Söze başlamak
 Su gibi akmak
 Surat asmak
 Şansı dönmek
 Şansı yaver gitmek
 Şekerleme yapmak
 Şekil vermek
 Şeytan görsün yüzünü
 Şifa vermek
 Şifayı kapmak
 Tadı damağında kalmak
 Tadına doyum olmamak
 Tadını çıkarmak
 Tarihe geçmek
 Tat alamamak

Tat almak
Tatlı sert
Temel atmak
Temeli atılmak
Ter dökmek
Ters tarafından kalkmak
Tir tir titremek
Turşu kurmak
Uzak durmak
Üç aşağı beş yukarı
Üç gün üç gece
Üç nal bir ata kalmak
Üçe beşe bakmamak
Üstü kalsın
Üstüne gitmek
Vakit geçirmek
Yabancı gelmek
Yağ çekmek
Yakasına yapışmak
Yaşı kemale ermek
Yatağa düşmek
Ye kürküm ye
Yeme de yanında yat
Yer bulmak
Yer yarılıp da içine girmek
Yerine geçmek
Yetmiş iki millet
Yol açmak
Yol göstermek
Yola çıkmak
Yollara düşmek
Yön vermek
Yuva kurmak
Yüz tutmak
Yüze vurmak

Yüzü kızarmak
Yüzünde güller açmak
Yüzüne gülmek
Zahmet olmak
Zaman geçirmek
Zarar görmek
Zırnık vermemek
Zincire vurmak
Zorunda kalmak

